

EU/IPA projekat izgradnje institucija u poljoprivredi i ruralnom
razvoju u Crnoj Gori

Operativni priručnik za dodjelu sredstava bespovratne podrške IPARD like 1.2 javni poziv Investicije u poljoprivredna gazdinstva

Ovaj Operativni priručnik služi kao uputstvo za apliciranje i odlučivanje u okviru IPARD like
1.2 javnog poziva za dodjelu sredstava bespovratne podrške
Novembar 2016.

Ovaj projekat finansira Evropska unija

Ovaj projekat kofinansira Vlada Crne Gore

Ovaj projekat se implementira uz podršku Svjetske banke

**EU/IPA projekat izgradnje institucija u poljoprivredi i ruralnom razvoju u
Crnoj Gori finansira Evropska unija u okviru Instrumenta za
pretpristupnu pomoć (IPA), a kofinansira Vlada Crne Gore**

*Projekat implementira Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja u
saradnji sa Svjetskom bankom*

Ova publikacija nastala je uz pomoć Evropske unije. Odgovornost za sadržaj ove publikacije snosi isključivo Ministarstvo poljoprivrede ruralnog razvoja Crne Gore i on ni u kom slučaju ne odražava stanovišta Evropske unije.

Sadržaj

AKRONIMI – POJMOVI	5
1. UVOD	6
2. MJERA: INVESTICIJE U POLJOPRIVREDNA GAZDINSTVA	10
2.1 Ciljevi mjere	10
2.2 Definicija korisnika	11
2.3 Opšti kriterijumi prihvatljivosti za korisnike	11
2.4 Opšti kriterijumi prihvatljivosti za investicije	12
2.5 Specifični kriterijumi prihvatljivosti	13
2.6 Neprihvatljivi troškovi	16
2.7 Prihvatljivi troškovi	16
2.8 Prihvatljive investicije	16
2.9 Oblasti investiranja	17
2.10 Prihvatljive investicije iz oblasti životinjske proizvodnje (stočarstvo i živinarstvo)	17
2.11 Prihvatljive investicije iz oblasti biljne proizvodnje i pčelarstva	18
2.12 Prihvatljive investicije u sektoru akvakulture	19
2.13 Iznos podrške	20
2.14 Kriterijumi za bodovanje i rangiranje	20
3. ZAHTJEVI KORISNIKA ZA PODRŠKU IZ IPARD LIKE 1.2 POZIVA.....	23
3.1 Broj poziva i zahtjeva	23
3.2 Koherentnost i kompatibilnost	23
3.3 Prijem zahtjeva za odobravanje projekta	23
3.3.1 Aplikacione forme i potrebna dokumentacija	23
3.4 Ekološka i socijalna procjena	24
3.5 Dokumentacija mjera zaštite životne sredine	24
3.6 Monitoring i izvještavanje	25
3.7 Verifikacija, evaluacija i odobravanje zahtjeva	26
3.8 Odbijanje zahtjeva i prigovori Direktoratu za plaćanja	27
3.9 Ugovor o dodjeli sredstava bespovratne podrške između podnosioca zahtjeva i MPRR-a	28
3.10 Investiranje u projekat	28
3.11 Nabavke	28

3.12 Zahtjevi za isplatu	30
3.13 Terenska kontrola	31
3.14 Finansije i isplata	33
3.15 Revizija i kaznena politika	33

4. IMPLEMENTACIONA TIJELA ZA REALIZACIJU IPARD LIKE 1.2 GRANTOVA..... 34

4.1 Odbor za monitoring IPARD like 1.2 programa za dodjelu sredstava bespovratne podrške	34
4.2 Glavne odgovornosti i obaveze Direktorata za ruralni razvoj	34
4.3 Osnovne odgovornosti i nadležnosti Direktorata za plaćanja	34
4.3.1 Direkcija za oglašavanje i autorizaciju projekata	35
4.3.2 Direkcija za autorizaciju plaćanja	36
4.3.3 Direkcija za izvršavanje plaćanja	36
4.3.4 Direkcija za računovodstvo i budžet	36
4.3.5 Direkcija za kontrolu na terenu	37
4.4 Savjetodavne službe	37
4.5 Tehnička tijela	38
4.6 Ministarstvo finansija	38

5. ŠEMATSKI PRIKAZ: IPARD LIKE 1.2 POZIV ZA GRANTOVE – TOK APLIKACIONIH PROCEDURA..... 39

Akronimi – Pojmovi

AZŽS	Agencija za zaštitu životne sredine
CRPS	Centralni registar privrednih subjekata
DAB	Direkcija za računovodstvo i budžet
DAP	Direkcija za autorizaciju plaćanja
DEP	Direkcija za izvršavanje plaćanja
DP	Direktorat za plaćanja
DPAP	Direkcija za oglašavanje i autorizaciju projekata
DOSC	Direkcija za terensku kontrolu
EMP	Plan upravljanja životnom sredinom
EU	Evropska unija
FU	Fitosanitarna uprava
IDA	Međunarodna razvojna asocijacija
IPA	Instrument za pretpristupnu pomoć
IPARD	Instrument za pretpristupnu pomoć u ruralnom razvoju
KDPP	Kodeks dobre poljoprivredne prakse
MIDAS	Projekat institucionalnog razvoja i jačanja poljoprivrede
Monteorganica	Crnogorsko sertifikaciono tijelo za organsku proizvodnju
MRS	Međunarodni revizorski standardi
MPRR	Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja
OPG	Operativni priručnik za grantove
PDV	Porez na dodatu vrijednost
PMT	Tim za upravljanje projektom
SAP	Sistem autorizovanih plaćanja
SB	Svjetska banka
SSBP	Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji
SSS	Služba za selekciju stoke
ToR	Projektni zadatak
TT	Tehnička tijela
TSU	Jedinica za tehničku podršku u okviru Ministarstva finansija
UG	Uslovno grlo (10 ovaca, 10 koza, 1 krava ili bik ili konj, 2 junice, ili 500 kg mesa žive vage za sektor svinjogojstva i živinarstva) registrovano u registru za identifikaciju i registraciju životinja (Veterinarska uprava)
VU	Veterinarska uprava

1. Uvod

Šta je IPARD like 1.2?

Odlukom Evropske komisije decembra 2010. godine, kojom je dobila status države kandidata za članstvo u Evropskoj uniji, Crna Gora ima na raspolaganju sredstva iz komponente Ruralni razvoj u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPARD).

EU/IPA projekat izgradnje institucija u poljoprivredi i ruralnom razvoju, ukratko IPARD like projekat se finansira uz finansijsku podršku Evropske unije kroz IPA komponentu I – Pomoć u tranziciji i izgradnja institucija. Sredstva su obezbijeđena iz IPARD-a za 2011. i 2012. budžetsku godinu. Razvojni ciljevi projekta su povećanje iskustva crnogorskih organa u upravljanju sredstvima bespovratne podrške u skladu sa osnovnim pravilima EU Instrumenta za pretpristupnu pomoć za ruralni razvoj i poboljšanje produktivnosti ciljnog broja poljoprivrednih gazdinstava. IPARD like projekat implementira Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja - Direktorat za plaćanja u saradnji sa Svjetskom bankom.

Nakon uspješne implementacije projekta Institucionalnog razvoja i jačanja poljoprivrede (MIDAS), IPARD like projekat smatra se tranzicionim korakom ka IPARD programu koji je planiran da počne sa implementacijom čim se dobije akreditacija (Evropska komisija povjerava sredstva za implementaciju zadataka izvršenja budžeta u Crnoj Gori za svaku od IPA II oblasti investiranja) odnosno u prvom dijelu 2017.godine.

MIDAS projekat podržao je pet javnih poziva za dodjelu sredstava bespovratne podrške, koristeći pristup korak-po-korak, počevši sa principima Instrumenta za pretpristupnu pomoć, komponente za ruralni razvoj i kasnije sa progresivnim usvajanjem IPARD pravila. Nakon MIDAS grant poziva, dva IPARD like poziva su objavljena i realizovana. Dok je fokus oba projekta (MIDAS i IPARD like) bio da pruži podršku poljoprivrednim gazdinstvima i javnim institucijama, IPARD like 2 projekat pruža podršku agro-prerađivačima (malim i velikim), omogućavajući investicije koje su ciljane da povećaju usklađenost sa EU zahtjevima, posebno u oblasti bezbjednosti hrane.

Konkurentnost poljoprivredne proizvodnje u Crnoj Gori i glavni razlozi za podršku

Glavne slabosti poljoprivrednog sektora u Crnoj Gori su povezane sa nepovoljnim strukturama poljoprivrednih gazdinstava (farmi), posebno u sektoru stočarstva. Prisutan je veliki broj gazdinstava sa malim stočnim fondom (goveda, ovaca, koza), kao i veliki broj polunaturalnih farmi. Ukupnu situaciju u poljoprivrednom sektoru karakteriše visoko učešće malih farmi, visok nivo usitnjenosti poljoprivrednih obradivih parcela, nizak nivo modernizacije poljoprivrednih gazdinstava i nedostatak investicionog kapitala. Trenutno postoji opšti nedostatak većih količina sirovina odgovarajućeg kvaliteta, posebno mesa, za pokrivanje domaćih potreba.

Takođe, jedan od veoma bitnih uzroka nedovoljne konkurentnosti crnogorske poljoprivrede jeste niska produktivnost radnog kapitala, koja proizlazi i iz nedovoljne tehničke i tehnološke opremljenosti gazdinstava. Postojeća mehanizacija, osim dijela nabavljenog kroz odgovarajuće projekte u posljednje vrijeme, veoma je zastarjela i u znatnoj mjeri izraubovana. Poljoprivredna gazdinstva, zbog nepovoljnog ekonomskog i socijalnog stanja, nijesu u mogućnosti da sama obezbijede dovoljno sredstava za modernizaciju proizvodnje. Stoga je

proizvodnja manje efikasna i ljudski resursi manje iskorišteni. Boljom opremom i savremenom mehanizacijom moguće je i znatno bolje ispunjavati zahtjeve održavanja prirodnih resursa, zaštite i dobrobiti životinja i bezbjednosti hrane.

Prvi IPARD like javni poziv je objavljen u Decembru 2014.godine i u sklopu tog poziva potpisano je 278¹ validnih Grant ugovora (u daljem tekstu: GU). Od validnih GU 129 investicija je implementirano i vrijednost podrške je 1,72mil EUR od čega je 87 GU isplaćeno i njihova ukupna vrijednost je 1,01mil EUR. Na osnovu trenutne situacije i prethodnog iskustva procijenjeno je da je ne manje od 1.5mil EUR grant podrške na raspolaganju za novi javni poziv.

Stoga je iz gore navedenih razloga MPRR odlučilo da dodatno podrži sektor poljoprivrede sa alokacijom sredstava u iznosu od 1.500.000,00 EUR kroz IPARD like projekat i objavi IPARD like 1.2 javni poziv.

U ovom Priručniku mogu se naći informacije o:

- ciljevima mjere (2.1);
- ko može dobiti podršku (2.2: definicija korisnika);
- koje kriterijume treba ispuniti (2.3, 2.4 i 2.5: kriterijumi prihvatljivosti);
- prihvatljivi i neprihvatljivi troškovi (2.6 i 2.7);
- prihvatljive investicije (2.8-2.12);
- iznos podrške (2.13);
- rangiranje aplikacija (2.14: bodovanje i kriterijumi za rangiranje)
- proces apliciranja, uključujući objavljivanje poziva, potrebnu dokumentaciju, proces verifikacije, terenske kontrole, plaćanja i kazne (poglavlje 3);
- koja implementaciona tijela su odgovorna za koji dio procesa (poglavlje 4).

Sektor stočarstva (govedarstvo, , kozarstvo i svinjogojstvo

Stočarska proizvodnja u Crnoj Gori nije dovoljno efikasna, kako zbog nedostatka aktivnog kapitala tako i zbog niske produktivnosti. Sistem modernog i intenzivnog stočarstva se bazira na kombinaciji dobrog genetskog potencijala stoke, proizvodnji stočne hrane, kao i odgovarajućim objektima i opremi za uzgoj životinja. Veoma mali broj farmi ispunjava minimum standarda EU u pogledu higijene, zaštite životne sredine i dobrobiti životinja. Brži razvoj sektora stočarstva u Crnoj Gori nije moguć bez snažnije podrške kroz investiranje u rekonstrukciju postojećih i izgradnju novih glavnih i pomoćnih objekata u okviru poljoprovrednih gazdinstava, čime će se poboljšati efikasnost i ekonomska održivost farmi. Takođe je neophodno jačati odnose između proizvođača i prerađivača kako bi se poboljšali mehanizmi tržišta i povećala ponuda tržištu.

Sa godišnjom proizvodnjom od oko 17.110 tona mesa, sektor stočarstva ima najveće učešće u poljoprivredi Crne Gore. Proizvodnja govedine čini gotovo 40% ukupne proizvodnje mesa, odnosno 6.790 tona (pokriva 56% domaćih potreba), meso od malih preživara, ovaca i koza, čini 24% ukupne proizvodnje mesa ili 3.030 tona (pokriva 94% domaćih potreba). Proizvodnja svinjetine je ukupno 3.170 tona ili 18.5% ukupne proizvodnje mesa (pokriva 13% domaćih potreba). Proizvodnja živinskog mesa je oko 3.030 tona, ili oko 17.7% ukupne proizvodnje mesa (pokriva svega 40% domaćih potreba). Ukupna proizvodnja mesa pokriva svega oko 36% ukupne potrošnje mesa u zemlji. Sektor stočarstva u Crnoj Gori se odlikuje relativno niskim nivoom konkurentnosti. Da bi se povećala konkurentnost sektora stočarstva,

¹ od 31 Oktobra 2016.godine

svim sektorima (govedarstvu, ovčarstvu, kozarstvu, živinarstvu i svinjogojstvu) potrebna je intenzivnija podrška kroz ulaganja u poljoprivredna gazdinstva. Pružanje podrške stočarskoj proizvodnji i implementacija veoma zahtjevnih standarda EU može se postići i kroz obezbjeđenje povoljnijih uslova kreditiranja poljoprivrednih proizvođača kod poslovnih banaka i kroz odgovarajuća davanja podrške iz javnih izvora.

Crna Gora raspolaže prirodnim resursima (livade i pašnjaci) koji su nedovoljno iskorišćeni za razvoj stočarske proizvodnje, što se može vidjeti iz odnosa ukupne površine livada i pašnjaka naspram ukupnog stočnog fonda po vrstama.

Najznačajnija kategorija u proizvodnji mesa jeste proizvodnja teladi i u posljednjem periodu proizvodnja kozijeg mesa postaje sve više zastupljena i koristi se u turističkoj ponudi. Živinarstvo je tokom prethodnih godina komercijalizovano, dok se svinjetina, u većini slučajeva, proizvodi za sopstvene potrebe u okviru poljoprivrednog gazdinstva.

Sektor mljekarstva

Uprkos činjenici da uzgoj životinja značajno doprinosi generisanju prihoda u okviru poljoprivrednih gazdinstava mljekarski sektor još uvijek nije dovoljno razvijen. Osnova za takav zaključak je činjenica da je industrija prerade mlijeka apsorbirala samo mali dio primarne proizvodnje mlijeka (procjenjuje se, oko 13%). Stoga, najveći dio preostalog mlijeka prerađuju se u domaćinstvima u različite vrste autohtonih mliječnih proizvoda, kao što su razne vrste sireva, skorup i kajmak, a koriste se i za sopstvene potrebe ili prodaju. Značajan dio se koristi i za ishranu teladi, koja se, u većini slučajeva, prodaju nakon odlučivanja.

U cilju poboljšanja opšte situacije u sektoru mljekarstva i da bi se povećala njegova konkurentnost, sektoru je potrebna podrška. Na nivou gazdinstva, treba poboljšati četiri ključna aspekta:

- smještaj životinja (u većini slučajeva uslovi u štalama su neodgovarajući, ne poštuju se standardi dobrobiti životinja);
- tehnologija proizvodnje stočne hrane i ishrane životinja (sijeno je i dalje najznačajniji dio ishrane životinja);
- higijena muže i mlijeka (ručna muža je još uvijek prisutna, nizak nivo higijene, posebno opreme za rashlađivanje mlijeka do isporuke mljekarama, uslovi su znatno ispod standarda EU);
- odlaganje stajskog đubriva (odlaganje đubriva i osoke nije na zadovoljavajućem nivou na većini gazdinstava).

Pored gore navedenog, jedinice ili centri za otkup mlijeka na farmama su takođe veoma slaba karika u sektoru mlijeka koju treba poboljšati kroz investicionu podršku.

I na kraju, ukratko, sektor mljekarstva je najosjetljiviji dio cijele poljoprivrede, stoga su njegove potrebe za podrškom možda i najveće i među prvim prioritetima za investicionu podršku u okviru ove mjere.

Živinarska proizvodnja

Živinarsku proizvodnju karakterišu značajne promjene u posljednjih nekoliko godina, počevši od stvaranja brojnih porodičnih gazdinstava za proizvodnju konzumnih jaja, proširenje proizvodnje brojlera do osnivanja klanica i prerađivačkih kapaciteta za taj sektor. Sektor se suočava sa značajnim problemima u procesu ispunjavanja standarda EU u smislu dobrobiti životinja, zaštite životne sredine i bezbjednosti hrane. Živinsko meso se trenutno proizvodi na velikim komercijalnim gazdinstvima sa nekoliko desetina hiljada brojlera godišnje i na malim porodičnim gazdinstvima za sopstvenu potrošnju. Uvođenje savremene tehnologije u

proizvodnji dovelo je do ekspanzije, ali još uvijek ne zadovoljava potrebe domaćeg tržišta. Neophodna su značajna ulaganja i podrška kako bi se postiglo usklađivanje sa standardima EU, posebno za rukovanje, skladištenje i tretman stajnjaka i za poboljšanje dobrobiti životinja, koji će i biti ciljevi podrške.

Sektor voća i povrća (uključujući masline)

Crnogorski sektor voća i povrća karakteriše velika usitnjenost. S jedne strane, različiti prirodni uslovi omogućavaju uzgoj i citrusa i kontinentalnog voća i povrća, a sa druge strane, poljoprivrednici su vrlo slabo tržišno orijentisani, dok se na gotovo svim seoskim domaćinstvima uzgaja povrće i imaju male voćnjake za sopstvenu potrošnju i preradu. Usljed rastuće potražnje kroz razvoj sektora turizma, proizvođači voća i povrća treba da se razvijaju kako bi zadovoljili potrebe domaćeg tržišta. Neophodna su ulaganja u nove objekte i renoviranje postojećih, u savremenu opremu i sredstva za proizvodnju i obradu nakon berbe/žetve, jer postoji povećana potreba za svježim domaćim voćem i povrćem, posebno tokom turističke sezone. Postojeći maslinjaci imaju nepovoljnu starosnu strukturu, sa velikim udjelom starih stabala, što za rezultat ima i neodgovarajući sortiment, što negativno utiče na kvalitet proizvoda i prinos po stablu. U tom smislu, podrška će se usmjeriti na poboljšanje kvaliteta proizvodnje kroz uvođenje nove tehnologije.

Sektor vinogradarstva

Crna Gora ima veoma bogatu tradiciju u vinogradarstvu, proizvodnji vina i stonog grožđa. Kvalitet domaćeg vina je odličan zbog povoljnih klimatskih uslova i postojanja autohtonih sorti vinove loze. Tokom posljednje decenije površine pod vinogradima kao i proizvodnja vina u Crnoj Gori blago rastu. Izvoz crnogorskih vina svake godine je sve značajniji.

Iako sektorom dominira jedno veliko preduzeće, koje ima najveći udio u vinogradarskoj proizvodnji i izvozu vina, veliki broj malih proizvođača vina je ušao na domaće tržište. Ti mali proizvođači snabdijevaju tržište uglavnom stonim vinom slabijeg kvaliteta. Zbog specifičnih uslova zemljišta i klime, područje oko Podgorice i Danilovgrada je namijenjeno samo proizvodnji vinove loze. Pored toga, malim vinogradarima, uz nedavno utvrđene puteve vina kao turističke atrakcije, nedostaje kvalitetna proizvodnja vinove loze. Malim proizvođačima sektora vinogradarstva potrebne su nove investicije za nove zasade, obnovu postojećih, tehnologiju i opremu za proizvodnju i aktivnosti plasmana. To će biti u fokusu podrške ovom sektoru.

Sektor pčelarstva

Prisustvo više klimatskih oblasti na teritoriji Crne Gore (od mediteranskih do kontinentalnih), zatim prisustvo velikih površina prirodnih livada i pašnjaka kao i prostrano kraško područje koje obiluje medonosnim biljem, osigurali su veoma povoljne uslove za razvoj pčelarstva. U Crnoj Gori pčelarstvom se bavi oko 3.500 pčelara koji pčelare sa oko 50.000 pčelinjih društava. Da bi količina proizvedenog meda bila veća potrebno je osavremeniti tehnologiju pčelarenja uz istovremeno očuvanje jakih i zdravih pčelinjih zajednica kao i uzgoj i selekciju visokokvalitetnih matice. Takođe, potrebno je obezbijediti adekvatne prostorije za skladištenje i plasman meda i drugih pčelinjih proizvoda u cilju očuvanja izvornog kvaliteta i zdravstvenog stanja sakupljenih pčelinjih proizvoda.

Sektor akvakulture

Crna Gora ima veoma povoljne uslove za uzgajanje pastrmke i trenutno postoje 32 farme ribe koje koriste vodu iz rijeka za uzgajanje pastrmke. Tri farme uzgajaju pastrmku u akumulacionim jezerima, koristeći sistem kaveza. Trenutni načini uzgajanja pastrmke su u velikoj mjeri neefikasni. Skoro sva uzgajališta nailaze na probleme gubitka vode za zalivanje/navodnjavanje i nedostatka opreme za osnovne tehnološke operacije na farmama. Uzimajući u obzir siromašnu finansijsku situaciju u ovom sektoru i ponude pastrmke iz regiona po prilično pristupačnim cijenama, snažna podrška ovom sektoru je potrebna da bi se smanjili troškovi i povećala efikasnost proizvodnje.

MIDAS projekat je podržao izradu „Kodeksa dobre poljoprivredne prakse“ za Crnu Goru koji je blisko usklađen sa standardima EU vezanim za poljoprivredu i zaštitu životne sredine koje će neki ili svi poljoprivrednici morati ispuniti u budućnosti. U tom nastojanju, Projekat je identifikovao jedan broj oblasti u koje će poljoprivrednici morati da ulože kako bi ispunili standarde propisane u Kodeksu.

Najčešći poljoprivredno-ekološki rizik identifikovan u studiji (Dobra poljoprivredna praksa) bio je rizik od lokaliziranog zagađenja površinskih i podzemnih voda stajskim đubrivom, tečnim stajnjakom, zagađenom vodom i, u nešto manjoj mjeri, otpadnim vodama iz silaže. Studija je takođe prepoznala potrebu da se zaštite i obnove važne karakteristike pejzaža poput tradicionalnih terasa i kamenih zidova.

Kod ovog Poziva za dodjelu sredstava bespovratne podrške, prihvatljive investicije su podijeljene po oblastima investiranja. Prihvatljive investicije su grupisane u investicije u sektoru stočarstva (uključujući i živinarstvo), investicije u sektoru biljne proizvodnje i pčelarstva i investicije u sektoru akvakulture.

Takođe, definicija korisnika zavisi od odabrane oblasti investiranja za koju apliciraju.

Od raspoloživih sredstava za ovaj Poziv, predviđeno je da 10% od ukupnog iznosa bude raspoređeno na sektor akvakulture, a ostatak sredstava biće raspoređen na sektor stočarstva – 60% i sektor biljne proizvodnje 40%. U slučaju da ne bude dovoljno prihvatljivih investicija za jednu oblast, sredstva će se preusmjeriti na drugu oblast investiranja, ukoliko u toj oblasti nema dovoljno sredstava za prihvatljive investicije.

2. Mjera: Investicije u poljoprivredna gazdinstva

2.1 Ciljevi mjere

Podrška se može dati u vezi sa sljedećim ciljevima:

- modernizacija proizvodnje i jačanje proizvodne konkurentnosti:;
 - povećanje produktivnosti gazdinstva,
 - smanjenje proizvodnih troškova.
- dostizanje standarda Zajednice (EU) na polju:
 - zaštite životne sredine,
 - javnog zdravlja,
 - zdravlja životinja i biljaka,
 - dobrobiti životinja,
 - zaštite na radu.
- povećanje kvaliteta proizvoda, higijene i bezbjednosti hrane;
- poboljšanje konkurentnosti porodičnih gazdinstava;
- uvođenje novih tehnologija i inovacija, i otvaranje novih tržišnih mogućnosti;

- poboljšanje kvaliteta proizvoda uz ispunjavanje EU standarda u oblasti bezbjednosti hrane i zaštite životne sredine;
- očuvanje proizvodnje tradicionalnih proizvoda;
- povezivanje sektora poljoprivrede i sektora turizma;
- obogaćivanje turističke ponude specifičnim i rijetkim proizvodima visokog kvaliteta.

2.2 Definicija korisnika

Korisnik je fizičko lice ili privredno društvo koje mora biti registrovano u Registar poljoprivrednih gazdinstava, u skladu sa Pravilnikom o obliku i načinu vođenja registra subjekata i registra poljoprivrednih gazdinstava (Službeni list Crne Gore, br. 16/2014), u trenutku podnošenja aplikacije (zahtjeva) (ova definicija se ne odnosi na korisnike u sektoru akvakulture).

Korisnik mora da bude registrovan u relevantnim registrima Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, u trenutku podnošenja aplikacije (zahtjeva), odnosno u:

- za sektor stočarstva i živinarstva: u registrima Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove (centralni registar gazdinstava, registar objekata i ostali);
- za sektor pčelarstva: u registru Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove;
- za sektor biljne proizvodnje: sektor vinogradarstva – u registru proizvođača grožđa i vina koji vodi Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, sektor maslinarstva – u registru proizvođača ploda masline i proizvoda od masline koji vodi Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, a za ostale sektore biljne proizvodnje u nekom od registara ili evidencija Fitosanitarne uprave (Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove)
- za sektor akvakulture: korisnik mora da bude registrovan u Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i u Centralnom registru privrednih subjekata (CRPS) gdje je naznačeno da je primarna djelatnost privrednog društva povezana s akvakulturom.

2.3 Opšti kriterijumi prihvatljivosti za korisnike

- Korisnik mora biti državljanin Crne Gore sa mjestom prebivališta u Crnoj Gori;
- Korisnik ne može biti privredno društvo (djelimično ili potpuno) u državnom vlasništvu, ili državna institucija;
- Korisnici su fizička lica koja imaju najmanje 18 godina starosti u trenutku podnošenja zahtjeva i manje od 70 godina starosti po zaključenju Poziva;
- Korisnici su privredna društva čija primarna poslovna aktivnost mora biti vezana za poljoprivredu ili akvakulturu;
- Ukoliko je korisnik zadruga ili udruženje, to mora dokazati registracijom kod CRPS-a;
- Ukoliko se korisnik bavi organskom poljoprivredom, to mora dokazati sertifikatom koji izdaje Monteorganica, ili ako je u procesu sertifikacije za organsku proizvodnju, potvrdom koju izdaje Monteorganica;
- korisnik odnosno jedno poljoprivredno gazdinstvo se može prijaviti za samo jedan projekat po ovom Priručniku. Ukoliko se tokom ocjenjivanja utvrdi da su se članovi istog poljoprivrednog gazdinstva prijavili za 2 ili više projekata, njihovi zahtjevi neće biti prihvatljivi za podršku.

2.4 Opšti kriterijumi prihvatljivosti za investicije

- Investicija za koju se podnosi Zahtjev za odobravanje projekta mora biti po završetku investiranja trajno stacionirana u Crnoj Gori;
- U slučaju da je predmet investicije navedene u Zahtjevu za odobravanje projekta nabavka roba, podnosilac zahtjeva mora uz zahtjev dostaviti detaljnu tehničku specifikaciju sa vrijednostima za svaku pojedinačnu stavku nabavke;
- U biznis planu, podnosilac zahtjeva mora da dokaže ekonomsku održivost investicije;
- Troškovi za svaki dio investicije moraju da budu u skladu s realnim trenutnim tržišnim cijenama;
- Svi podneseni dokumenti ne smiju biti stariji od 6 mjeseci i ako su dostavljeni na stranom jeziku moraju biti prevedeni na crnogorski jezik (prevod od strane ovlaštenog prevodioca/sudskog tumača);
- Ukoliko se investicija odnosi na oblasti stočarstva i živinarstva, na kraju investicije poljoprivredno gazdinstvo mora biti usklađeno sa smjernicama za adekvatno upravljanje stajskim đubrivom, opisanim u poglavlju 2 – Zaštita i upravljanje vodama - Kodeksa dobre poljoprivredne prakse (GAP kod);
- Investicija ostaje prihvatljiva za finansiranje pod uslovom da se u periodu od pet godina od dana konačne isplate, ne dogode značajne izmjene u smislu:
 - * Uticaja na njenu prirodu ili njene uslove za implementaciju;
 - * Promjene u prirodi vlasništva jednog dijela investicije, ili prestanka ili izmještaja sufinansirane proizvodne aktivnosti.
- Nabavka svih vrsta roba, usluga i životinja može biti prihvaćena za podršku samo ukoliko je dobavljač roba ili pružalac usluga pravno lice koje je registrovano za djelatnost koja je predmet investicije;
- U slučaju da je podnosilac zahtjeva bio korisnik podrške u okviru IPARD like projekta, u trenutku podnošenja zahtjeva za odobravanje projekta za IPARD like 1.2 javni poziv, podnosilac zahtjeva mora dokazati da je realizovao prethodnu investiciju u okviru IPARD like projekta ili je podnio kompletan zahtjev za isplatu za tu investiciju;
- Planirana investicija ne može biti podržana u slučaju da je podnosilac zahtjeva primio bespovratnu podršku za istu vrstu investicije (sa izuzetkom nabavke životinja) iz prethodnih MIDAS i IPARD like javnih poziva;
- Investicija u okviru IPARD like 1.2 poziva ne može biti podržana iz neke druge šeme bespovratne podrške MPRR-a;
- Ukoliko je predmet investicije nabavka mehanizacije, podnosilac zahtjeva nije prihvatljiv za podršku, ukoliko je u prethodnih 5 godina dobio podršku od Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja (iz bilo koje šeme podrške) za nabavku iste mehanizacije;
- Ukoliko je predmet investicije nabavka priključne mehanizacije, podnosilac zahtjeva mora posjedovati traktor u svom vlasništvu ili vlasništvu nekog od članova kućne zajednice;
- Podržava se nabavka isključivo namjenske mehanizacije;
- U slučaju da se koristi zemljište koje je pod zakupom, ugovor o zakupu mora biti zaključen na period od najmanje 7 godina;
- Podnosilac zahtjeva može započeti realizaciju investicije tek nakon što Ugovor o dodjeli sredstava bespovratne podrške bude potpisan od strane korisnika i MPRR-a stupi na snagu;

- Završena investicija mora da biti usklađena sa relevantnim nacionalnim standardima u pogledu zaštite životne sredine i dobrobiti životinja propisanim u zakonima i podzakonskim aktima koji regulišu ove oblasti (*Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu Sl. list Crne Gore br. 80/05, 40/10, 73/10, 40/11, 27/13 i 52/16, Uredba o projektima koji su predmet procjene uticaja na životnu sredinu Sl. list Crne Gore br. 47/13, Zakon o dobrobiti životinja Sl. list Crne Gore br. 14/08 i 47/15, Pravilnik o detaljnim uslovima koji moraju biti ispunjeni kada su u pitanju objekti i oprema za držanje i uzgoj životinja za proizvodnju Sl. list Crne Gore br. 28/11, uključujući zahtjeve propisane u poglavljima 3.1 (Opšta dobrobit životinja) i 3.2 (Objekti za stoku) Kodeksa dobre poljoprivredne prakse*);
- Projekti koji zahtijevaju potpunu procjenu uticaja na životnu sredinu prema zakonodavstvu Crne Gore ili koji su slični projektu kategorije „A“ Svjetske banke, neće se finansirati iz IPARD like 1.2 poziva. Ovo samo limitira intenzivno držanje životinja i farme koje drže preko 5.000 tovnih pilića, 6.000 kokošaka i ćuraka, 2.000 svinja ili 500 krmača uključujući i njihove prasiće (do 30kg), kao i 200 mjesta za goveda, magarce i konje, i do 2.000 mjesta za koze;
- Nakon završetka investicije, Korisnik je obavezan da postavi, u roku od 5 dana od dana konačne isplate sredstava, na jasno vidljivom mjestu, naljepnicu i/ili informativnu tablu, koja označava da je investicija finansirana IPARD like projektom i koja mora biti na tom mjestu sve dok je Ugovor o dodjeli sredstava bespovratne podrške između korisnika i MPRR-a na snazi. Detaljne smjernice o formatu naljepnice i informativne table date su u aneksu „Vidljivost“ Ugovora o dodjeli sredstava bespovratne podrške.

2.5 Specifični kriterijumi prihvaljivosti

Korisnik mora ispunjavati kriterijume navedene za svaki relevantni sektor.

Navedeni kriterijumi se moraju ispuniti i poštovati u propisanim rokovima i tokom cijelog procesa trajanja projekta.

Ako se investicija odnosi na oblast stočarstva (mljekarstvo, govedarstvo i kozarstvo) korisnik mora ispunjavati uslove navedene za jedan od navedenih sektora:

Mljekarstvo

- Na dan objavljivanja Poziva korisnik mora imati najmanje 5 mliječnih krava, koje su starije od godinu dana (rođene bar jednu godinu prije datuma objavljivanja Poziva) i najmanje 5ha obradivog zemljišta u svom vlasništvu ili zakupu;
- Ukoliko je predmet investicije nabavka priplodnih junica, investicija može biti podržana samo ukoliko se planira nabavka kojom se broj grla na gazdinstvu uvećava za najmanje 50% u odnosu na početno stanje;
- Kod nabavke priplodnih junica, broj grla na kraju investicije mora biti uvećan za minimum onaj broj grla koji je podržan kroz ovaj Poziv za dodjelu sredstava bespovratne podrške;

Govedarstvo

- Na dan objavljivanja Poziva, korisnik mora imati najmanje 20 grla u tovu (dokaz: pasoši za goveda ili potvrda iz Službe za selekciju stoke na ostvarene klanične premije iz prethodne godine) i najmanje 5ha obradivog zemljišta u svom vlasništvu ili zakupu;

Kozarstvo

- Na dan objavljivanja Poziva, korisnik mora imati najmanje 50 koza;
- Kod nabavke priplodne stoke (priplodne jarice), broj grla na kraju investicije mora biti minimalno uvećan za onaj broj grla koji je podržan kroz ovaj Poziv;
- Ukoliko je predmet investicije nabavka priplodnih jarica, investicija može biti podržana samo ukoliko se planira nabavka kojom se broj grla na gazdinstvu uvećava za najmanje 50% u odnosu na početno stanje;

Za druge sektore pojedinačno:

Svinjogojstvo

- U trenutku objavljivanja Javnog poziva podnosilac zahtjeva mora imati najmanje 10 reproduktivnih grla ili 30 grla u tovu;
- Kod nabavke priplodnih nazimica, broj grla na kraju investicije mora biti minimalno uvećan za onaj broj grla koji je podržan kroz ovaj Poziv za dodjelu sredstava bespovratne podrške;

Živinarstvo

- Na dan podnošenja zahtjeva korisnik mora imati najmanje 500 pilića ili 100 ćurića u turnusu ili 1.000 koka nosilja;

Voće, povrće, pečurke i ratarske kulture (žitarice), aromatično i ljekovito bilje

- Ukoliko je predmet investicije podizanje novih zasada jabučastih i koštičavih voćnih vrsta (slabobujne podloge – gusta sadnja), poljoprivredna površina se mora povećati najmanje za 0,5 ha uz minimalnu gustinu sadnje od 2.500 do 4.500 sadnica po ha, u zavisnosti od voćne vrste i podloge;
- Ukoliko je predmet investicije podizanje novih zasada jagodičastih voćnih vrsta (osim jagode), poljoprivredna površina se mora povećati najmanje za 0.5 ha uz minimalnu gustinu sadnje od 10.000 sadnica maline, 2.250 sadnica kupine, borovnice i crvene ribizle po ha;
- Prije sadnje neophodno je izvršiti analizu zemljišta i meliorativnu obradu;
- Ukoliko je predmet investicije nabavka traktora:
 - o Za sektor povrća, ratarskih kultura i aromatičnog i ljekovitog bilja, korisnik mora imati dokaz da ima najmanje 2 ha obradivog zemljišta pod tim zasadima u svom vlasništvu ili u vlasništvu članova njegove kućne zajednice;
 - o Za sektor voćarstva, korisnik mora imati najmanje 2 ha obradivog zemljišta pod voćem u svom vlasništvu ili u vlasništvu njegove kućne zajednice;
 - o Za stakleničku/plasteničku proizvodnju, korisnik mora da ima bar 0.3 ha zemljišta pod staklenicama/plastenicima u svom vlasništvu ili u vlasništvu članova njegove kućne zajednice;
- Ukoliko je predmet investicije nabavka hladnjače ili nabavka mobilnih hladnjača, kapacitet planirane hladnjače mora biti usklađen sa obimom sopstvene proizvodnje;
- Podrška za podizanje zasada je uslovljena postavljanjem adekvatnih sistema za navodnjavanje;

- Minimalna površina plastenika/staklenika na kraju investicije mora biti 500 m² (ova površina mora biti u jednoj cjelini);
- Nabavka sadnog materijala mora biti u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom;
- Ukoliko je predmet investicije izgradnja plastenika/staklenika, potrebno je dostaviti projektnu dokumentaciju, i sertifikat (atest) kojim se potvrđuje da plastenik/staklenik može izdržati opterećenje od minimum 100kg po m² i vjetar jačine minimum 50km/h.

Vinogradarstvo

- Ukoliko je predmet investicije podizanje novih zasada, poljoprivredna površina pod zasadima se mora povećati najmanje za 0,5ha uz gustinu sadnje od min 4.000 kalemova po ha za vinske sorte grožđa ili min 2.000 kalemova po ha za stone sorte grožđa;
- Prije sadnje neophodno je izvršiti analizu zemljišta i meliorativnu obradu;
- Podrška za podizanje novih zasada je uslovljena postavljanjem naslona i žice, kao i adekvatnog sistema za navodnjavanje;
- Ukoliko je predmet investicije kupovina traktora, korisnik mora da ima najmanje 2ha obradivog zemljišta pod vinogradima u svom vlasništvu ili u vlasništvu članova njegove porodice;
- Ukoliko je predmet investicije nabavka opreme za proizvodnju vina na gazdinstvima, za podršku su prihvatljiva poljoprivredna gazdinstva koji imaju minimum 1.000 čokota vinove loze;
- Nabavka sadnog materijala mora biti u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom;
- Podržava se samo nabavka namjenske mehanizacije.

Maslinarstvo

- Ukoliko je predmet investicije nabavka opreme za preradu maslina na gazdinstvima, za podršku su prihvatljiva poljoprivredna gazdinstva koja imaju minimum 200 stabala maslina u rodu;
- Ukoliko je predmet investicije nabavka opreme za proizvodnju ili skladištenje maslinovog ulja, podnosilac zahtjeva mora da posjeduje adekvatni objekat za te svrhe;

Sektor pčelarstva

- Na dan objavljivanja Javnog poziva, korisnik mora da ima najmanje 20 pčelinjih društava;
- Ukoliko je predmet investicije proširenje pčelinjaka, ili nabavka opreme, broj pčelinjih društava na kraju investicije ne smije biti manji od broja pčelinjih društava na početku investicije, odnosno mora biti uvećan za broj podržanih pčelinjih društava;

Sektor akvakulture

- Ukoliko je podrška data investicijama za nabavku opreme, ukupna količina ribe koja se uzgaja na uzgajalištu, na kraju investicije, ne smije biti manja od 10 t ribe ili školjki (*bivalve mollusks*);

2.6 Neprihvatljivi troškovi

- Porezi, uključujući porez na dodatu vrijednost (PDV) ;
- Troškovi carine, uvoza i sve ostale dažbine;
- Kupovina ili uzimanje u zakup zemljišta i postojećih objekata;
- Novčane kazne i druga novčana kažnjavanja i sudski troškovi;
- Operativni troškovi,
- Korišćena ili polovna oprema i mehanizacija;
- Bankovni troškovi, troškovi garancija i ostali slični troškovi;
- Kupovina prava na poljoprivrednu proizvodnju, prava na životinje, jednogodišnjih kultura;
- Troškovi održavanja, amortizacije i zakupa;
- Troškovi vezani za ugovore o zakupu, kao što je marža zakupodavca, režijski troškovi i troškovi osiguranja;
- Troškovi promocija osim onih od opšteg interesa;
- Investicije u preradu ili druge aktivnosti koje mogu rezultirati povećanim zagađivanjem međunarodnih vodenih površina;
- Nabavka pesticida;
- Investicije u zemljište koje formalno ili neformalno zauzima ili koristi treća strana, što bi rezultiralo raseljavanjem;
- Investicije koje mogu imati negativan uticaj na zaštićena ili važna prirodna staništa, ekosisteme ili biodiverzitet;
- Nabavka mehanizacije (traktora i priključnih uređaja) čija je svrha pružanje uslužnih djelatnosti van sopstvenog poljoprivrednog gazdinstva;
- Investiranje u iskop i rekonstrukciju bunara;
- Investicije u dekorativnu hortikulturu.

2.7 Prihvatljivi troškovi

Kao prihvatljivi trošak može biti prihvaćena izrada biznis plana (nacrt, skica, računovodstva). Maksimalno prihvatljiv iznos troška za ovu namjenu je 600€ (do 300€ se nadoknađuje).

Konsultanske usluge mogu vršiti samo pravna lica koja su registrovana za obavljanje tih djelatnosti;

2.8 Prihvatljive investicije

Za sve oblasti investiranja:

- Nabavka i ugradnja fotovoltalnog sistema za proizvodnju električne enegrije i nabavka i ugradnja solarnog sistema za sopstvene potrebe;

- Nabavka nove poljoprivredne mehanizacije za funkcionisanje poljoprivrednog gazdinstva (podržava se samo kupovina namjenske mehanizacije).

2.9 Oblasti investiranja

U ovom Pozivu za dodjelu sredstava bespovratne podrške prihvatljive investicije su podijeljene na oblasti investiranja, npr. investicije u životinjskoj proizvodnji (stočarstvo i živinarstvo) i investicije u biljnoj proizvodnji, pčelarstvu i akvakulturi.

2.10 Prihvatljive investicije iz oblasti životinjske proizvodnje (stočarstvo i živinarstvo)

Za pojedinačne sektore:

Mljekarstvo

- Nabavka opreme: stočne vage, boksovi i vezovi za stoku, oprema za napajanje i hranjenje stoke, pokretni i stacionarni aparati i oprema za mužu, tankovi za čuvanje mlijeka, oprema neophodna za rukovanje i korišćenje stajnjakom;
- Oprema za čišćenje i dezinfekciju objekata i opreme;
- Oprema za proizvodnju i čuvanje hrane za životinje (silaza, sjenici, hidroponični sistem proizvodnje hrane itd)
- Nabavka priplodnih junica u čistoj (mliječnoj) rasi (minimum pet grla) iz registrovanih farmi (domaće ili iz uvoza), u skladu sa zakonskim propisima u ovoj oblasti. Nabavka junica je prihvatljiva investicija ukoliko podnosilac zahtjeva ima smještajni kapacitet kako za trenutni broj životinja tako i za grla koja su predmet nabavke u skladu sa Kodeksom dobre poljoprivredne prakse do momenta podnošenja zahtjeva za isplatu.

Govedarstvo

- Nabavka opreme: stočne vage, boksovi i vezovi za stoku, oprema za napajanje i hranjenje stoke, oprema neophodna za rukovanje i korišćenje stajnjaka;
- Oprema za proizvodnju i čuvanje hrane za životinje (silaza, sjenici, hidroponični sistem proizvodnje hrane itd);
- Nabavka opreme za čišćenje i dezinfekciju objekata i opreme.

Kozarstvo

- Nabavka opreme: stočne vage, oprema za napajanje i hranjenje stoke, oprema neophodna za rukovanje i korišćenje stajnjaka;
- Oprema za čišćenje i dezinfekciju objekata i opreme;
- Oprema za proizvodnju i čuvanje hrane za životinje (silaza, sjenici, hidroponični sistem proizvodnje hrane itd);

- Nabavka priplodnih čistokrvnih jarica (minimum 50 grla) od registrovanih farmi (domaće ili iz uvoza), u skladu sa zakonskim propisima u ovoj oblasti.

Nabavka jarica je prihvatljiva investicija ukoliko podnosilac zahtjeva ima smještajni kapacitet, kako za trenutni broj životinja, tako i za grla koja su predmet nabavke u skladu sa Kodeksom dobre poljoprivredne prakse do momenta podnošenja zahtjeva za isplatu.

Ovčarstvo

- Nabavka opreme: stočne vage, oprema za napajanje i hranjenje stoke, oprema neophodna za rukovanje i korišćenje stajnjaka;
- Oprema za čišćenje i dezinfekciju objekata i opreme;
- Oprema za proizvodnju i čuvanje hrane za životinje (silaza, sjenici, hidroponični sistem proizvodnje hrane itd);

Navedene investicije su prihvatljive za podršku ukoliko podnosilac zahtjeva na dan objavljivanja poziva ima najmanje 50 ovaca.

Svinjogojstvo

- Nabavka opreme: stočne vage, oprema za napajanje i hranjenje svinja, oprema neophodna za rukovanje i korišćenje stajnjaka, ostala neophodna oprema za prasilište, odgajanje i tov uključujući sisteme za grijanje;
- Oprema za čišćenje i dezinfekciju objekata i opreme;
- Oprema za proizvodnju i čuvanje hrane za životinje (silaza, sjenici, hidroponični sistem proizvodnje hrane itd);
- Nabavka priplodnih čistokrvnih nazimica (minimum 10 grla) od registrovanih farmi (domaćih ili iz uvoza), u skladu sa zakonskim propisima u ovoj oblasti. Nabavka nazimica je prihvatljiva investicija ukoliko podnosilac zahtjeva ima smještajni kapacitet kako za trenutni broj životinja tako i za grla koja su predmet nabavke u skladu sa Kodeksom dobre poljoprivredne prakse do momenta podnošenja zahtjeva za isplatu.

Živinarstvo

- Nabavka opreme: oprema za napajanje i hranjenje pilića/ćurića i koka nosilja, oprema neophodna za rukovanje i korišćenje stajnjaka; oprema za sakupljanje, pranje, sortiranje i transport jaja do postrojenja za pakovanje;
- Oprema za proizvodnju i čuvanje hrane za životinje (silaza, sjenici, hidroponični sistem proizvodnje hrane itd);
- Oprema za čišćenje i dezinfekciju objekata i opreme.

2.11 Prihvatljive investicije iz oblasti biljne proizvodnje i pčelarstva

Voće, povrće, pečurke i ratarske kulture (žitarice), aromatično i ljekovito bilje

- Izgradnja različitih oblika zaštićenog prostora (staklenici i plastenici), osim niskih tunela;
- Oprema za grijanje različitih oblika zaštićenog prostora i pripremu zemljišta;
- Oprema za pripremu zemlje, sadenje, berbu, sortiranje, pakovanje i skladištenje voća, povrća, žitarica, pečurki, aromatičnog i ljekovitog bilja (specijalne mašine za pripremu zemlje, sadnju, uključujući opremu za ekološke prakse za očuvanje poljoprivrede „no -till“, mašine za berbu, linije za branje i sušenje, linije za sortiranje, kalibriranje i pakovanje);
- Nabavka višegodišnjeg sadnog materijala, u skladu sa zakonskim propisima u ovoj oblasti, kao i materijala koji se koristi kod podizanja i održavanja voćnjaka (kolčevi, žica, zaštitne mreže, itd);
- Nabavka sistema za navodnjavanje u cilju poboljšanja postojećih sistema na farmi i u skladu sa sopstvenim proizvodnim kapacitetima.

Vinogradarstvo

- Nabavka sadnog materijala, u skladu sa zakonskim propisima u ovoj oblasti, kao i materijala koji se koristi kod podizanja i održavanja vinograda (kolčevi, žica, zaštitne mreže, itd);
- Oprema za berbu grožđa;
- Oprema za preradu grožđa na gazdinstvima koja imaju min 1.000 čokota vinove loze (nabavka muljača, vinifikatora, specijalnih posuda (buradi) za čuvanje vina, itd);
- Nabavka sistema za navodnjavanje u cilju poboljšanja postojećih sistema na farmi i u skladu sa sopstvenim proizvodnim kapacitetima.

Maslinarstvo

- Oprema za rezidbu i berbu maslina;
- Nabavka opreme za preradu maslina (mlinovi, spremnici za skladištenje ulja, itd);
- Nabavka sistema za navodnjavanje u cilju poboljšanja postojećih sistema na farmi i u skladu sa sopstvenim proizvodnim kapacitetima.

Sektor pčelarstva

- Formiranje i/ili proširenje pčelinjaka sa pripadajućom opremom;
- Oprema za vrcanje, skladištenje i punjenje meda, kao i oprema za očuvanje kvaliteta i zdravstvene ispravnosti meda i drugih pčelinjih proizvoda, oprema za reprodukciju centara za uzgoj matica, oprema za proizvodnju košnica, podnjača i drugih djelova košnice.

2.12 Prihvatljive investicije u sektoru akvakulture

- Oprema za automatizaciju procesa uzgoja: Zuger ili Weiss aparati za ikru, automatske hranilice, sortir mašine, pumpe za vodu, aeratori, sistem tečnog kiseonika, pumpe za utovar ribe, bazeni za transport žive ribe sa sistemom za tečni kiseonik;
- Oprema za poboljšanje higijene na uzgajalištima i plasiranje ribe na tržište: rashladne komore, ledomati, specijalna vozila za transport ribe ili školjki sa rashladnim uređajem.

2.13 Iznos podrške

Podrška se obezbjeđuje u iznosu od 50% od prihvatljive investicije (ne uključuje PDV), za sve sektore investiranja, sa sljedećim izuzećima (izuzeća se ne odnose na pravna lica):

- (A) 55% prihvatljivih troškova za investicije implementirane od strane mladih farmera (do 40 godina života u vrijeme donošenja odluke o dobijanju bespovratne podrške);
- (B) 60% prihvatljivih troškova za investicije implementirane od strane poljoprivrednih gazdinstava koja se nalaze u planinskim oblastima (iznad 600 mnv);
- (C) 65% prihvatljivih troškova za investicije u poljoprivredna gazdinstva koja se nalaze u planinskim oblastima od strane mladih farmera (ispod 40 godina života u vrijeme donošenja odluke o dobijanju bespovratne podrške).

Minimalna ukupna vrijednost investicija (EUR) (uključujući PDV)	Maksimalna ukupna vrijednost investicija (EUR) (uključujući PDV)
10.000	70.000

2.14 Kriterijumi za bodovanje i rangiranje

(Kriterijumi koje će koristiti Direktorat za plaćanja prilikom rangiranja zahtjeva)

Kriterijumi prihvatljivosti su definisani za sve tri oblasti investiranja. Ovi kriterijumi su dalje podijeljeni po sekcijama i za svaku sekciju su definisani maksimalni limiti. Ukupan broj bodova je 100.

Kriterijumi prihvatljivosti za evaluaciju, ocjenjivanje i rangiranje zahtjeva:

Kriterijumi za korisnike mjere iz oblasti stočarstva i živinarstva

Veličina poljoprivrednog gazdinstva korisnika	Maksimum 40 bodova
Broj uslovnih grla - svako uslovno grlo - u vlasništvu - 0,5 boda (dokaz izvještaj terenske kontrole);	Maksimum 25bodova
Bodovanje zemljišta (boduje se samo obradivo zemljište u vlasništvu podnosioca zahtjeva i zemljište koje koristi, a koje je u vlasništvu članova njegove najuže porodice, tj. članova kućne zajednice (djed, baba, roditelji, brat, sestra, supružnik i djeca) (dokaz: katastarski dokument i izjava o kućnoj zajednici))	0,5 bodova po ha, Maksimum 15 bodova
Socijalni i pravni status aplikanta, pol i osiguranje	Maksimum 15 bodova
Socijalni status (mladi poljoprivrednik) (mladi poljoprivrednik je lice koje u momentu objavljivanja ovog Poziva ima manje od 40 godina)	5 bodova
Aplikant - lice ženskog roda - registrovani nosilac poljoprivrednog gazdinstva (u momentu objavljivanja Poziva)	5 bodova
Status aplikanta <ul style="list-style-type: none">- Aplikant individualno poljoprivredno gazdinstvo - preduzetnik- Aplikant: poljoprivredni osiguranik u trenutku objavljivanja poziva- Ako je aplikant zadruga ili udruženje, koje djeluje kao jedno poljoprivredno gazdinstvo	5 bodova 5 bodova 3 bodova
Lokacija gazdinstva (udaljenost od grada i nadmorska visina)	Maksimum 10 bodova

(dokaz, izvještaj terenske kontrole)	
Udaljenost gazdinstva od zgrade opštine	Od 3 do 15 km – 2 boda
Udaljenost gazdinstva od zgrade opštine	od 15 do 30 km – 4 boda
Udaljenost gazdinstva od zgrade opštine	preko30 km – 7 bodova
Prebivalište korisnika iznad 800 metara nadmorske visine	3 boda
Poštovanje standarda (Organski proizvođač)	Maksimum 10 bodova
- U procesu sertifikacije u trenutku objavljivanja poziva	5 bodova
- Ima sertifikat u trenutku objavljivanja Poziva	10 bodova
Poljoprivredno obrazovanje	Maksimum 15 bodova
Završena srednja poljoprivredna škola	5 bodova
Završen poljoprivredni fakultet	10 bodova
Investicija	Maksimum 10 bodova
Ako je predmet investicije vezan za nabavku i ugradnju fotovoltalnog sistema za proizvodnju električne energije i nabavka i ugradnja solarnog sistema za sopstvene potrebe;	10 bodova
Ukupno	Maksimum 100 bodova

Kriterijumi za korisnike mjere iz oblasti biljne proizvodnje i pčelarstva

Veličina poljoprivredne proizvodnje	Maksimum 35 bodova
<p>Ratarstvo i povrtarstvo (dokaz: izvještaj terenske kontrole)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zaštićeni prostori, za svakih 0,04 ha po 2,5 boda, max do 25 bodova - Ratarstvo, za svaki ha po 2,5 boda, max 25 bodova - Povrtarstvo, za svakih 0,5 ha po 2,5 boda, max do 25 bodova <p>Voćarstvo</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kontinentalno voće, za svakih 0,5 ha po 2,5 boda, max do 25 bodova - Meko voće, jagodičasto voće, za svakih 0,5 ha po 2,5 boda, max do 25 bodova - Citrusi, za svakih 0,5 ha po 2,5 boda, max do 25 bodova - Vinogradarstvo, za svakih 0,5 ha po 2,5 boda, max do 25 bodova <p>Pčelarstvo: za svako pčelinje društvo 0,25 boda (dokaz: izvještaj terenske kontrole), max do 25 bodova</p>	Maximum 25 bodova
<p>Bodovanje zemljišta u vlasništvu</p> <p>boduje se samo obradivo zemljište u vlasništvu podnosioca zahtjeva i zemljište koje aplikant koristi, a u vlasništvu je članova njegove najuže porodice, tj. članova kućne zajednice (djed, baba, roditelji, brat, sestra, supružnik i djeca) dokaz: podaci iz katastra i izjava o kućnoj zajednici</p>	0,5 bodova po ha, Maksimum 15 bodova
Socijalni i pravni status aplikanta, pol i osiguranje	Maksimum 20 bodova
Socijalni status (mladi poljoprivrednik) (mladi poljoprivrednik je lice koje u momentu objavljivanja ovog Poziva ima manje od 40 godina)	5 bodova
Aplikant - lice ženskog roda - registrovani nosilac poljoprivrednog gazdinstva (na dan objavljivanja Poziva)	5 bodova
Status aplikanta (status, fizičko/pravno lice)	
- Aplikant: individualno poljoprivredno gazdinstvo - preduzetnik	5 bodova
- Aplikant: poljoprivredni osiguranik u trenutku objavljivanja Poziva	5 bodova
- Aplikant: korisnik subvencija za biljnu proizvodnju, registrovan u Savjetodavnoj službi u biljnoj proizvodnji za jednu od prethodne tri godine	5 bodova
- Ako je aplikant zadruga ili udruženje, koje djeluje kao jedno poljoprivredno gazdinstvo	3 boda

Lokacija gazdinstva (udaljenost od grada i nadmorska visina) (dokaz, izvještaj terenske kontrole)	Maximum 10 bodova
Udaljenost gazdinstva od zgrade opštine	od 3 do 15 km – 2 boda
Udaljenost gazdinstva od zgrade opštine	od 15 do 30 km – 4 boda
Udaljenost gazdinstva od zgrade opštine	preko 30 km – 6 bodova
Prebivalište korisnika iznad 800 metara nadmorske visine	4 boda
Organski proizvođač	Maksimum 10 bodova
- U procesu sertifikacije u trenutku objavljivanja Poziva	5 bodova
- Sertifikovani organski proizvođač u trenutku objavljivanja Poziva	10 bodova
Poljoprivredno obrazovanje	Maksimum 15 bodova
Završena srednja poljoprivredna škola	5 bodova
Završen poljoprivredni fakultet	10 bodova
Predmet investiranja	Maksimum 10 bodova
Ukoliko je predmet investicije protivgradni sistem	10 bodova
Ukupno	Maksimum 100 bodova

Kriterijumi za korisnike mjere iz oblasti akvakulture

Veličina akvakulturnog gazdinstva aplikanta	Maksimum 30 bodova
0,5 bodova za svaku tonu proizvedene ribe ili školjki (dokaz o proizvodnim kapacitetima iz Veterinarske uprave i posljednji godišnji završni račun pravnog lica)	0,5 bodova po toni, maksimum 30 bodova
Socijalni i pravni status aplikanta, pol i osiguranje	Maksimum 15 bodova
Socijalni status (mladi poljoprivrednik) (mladi poljoprivrednik je lice koje u momentu objavljivanja ovog Poziva ima manje od 40 godina)	7,5 bodova
Aplikant - lice ženskog roda – izvršni direktor (na dan objavljivanja Poziva)	7,5 bodova
Lokacija gazdinstva (udaljenost od grada i nadmorska visina) (dokaz, izvještaj terenske kontrole)	Maximum 10 bodova
Udaljenost gazdinstva od zgrade opštine	od 3 do 15 km – 2 boda
Udaljenost gazdinstva od zgrade opštine	od 15 do 30 km – 4 boda
Udaljenost gazdinstva od zgrade opštine	preko 30 km – 7 bodova
Prebivalište korisnika iznad 800 metara nadmorske visine	3 boda
Poštovanje standarda (organski proizvođač)	Maksimum 10 bodova
- U procesu sertifikacije u trenutku objavljivanja Poziva	5 bodova
- Sertifikovani organski proizvođač u trenutku objavljivanja Poziva	10 bodova
Poljoprivredno obrazovanje	Maksimum 15 bodova
Završena srednja poljoprivredna škola	5 bodova
Završen poljoprivredni fakultet	10 bodova
Predmet investiranja	Maksimum 20 bodova
Ako je predmet investicije vezana za opremu za automatizaciju procesa uzgoja: Zuger ili Weiss aparati za ikru, automatske hranilice, sortir mašine, pumpe za vodu, aeratori, sistem tečnog kiseonika, pumpe za utovar ribe, bazeni za transport žive ribe sa sistemom za tečni kiseonik	20 bodova
Ukupno	Maksimum 100 bodova

3. Zahtjevi korisnika za podršku iz IPARD like 1.2 poziva

3.1 Broj poziva i zahtjeva

IPARD like 1.2 javni poziv će biti objavljen 15. novembra 2016. godine, a rok za podnošenje zahtjeva će trajati 2 mjeseca, počev od 01. decembra 2016. godine i zaključno sa 31. januarom 2017. godine.

3.2 Koherentnost i kompatibilnost

Korisnik koji dobije podršku kroz mjere iz ovog Operativnog priručnika za podržanu investiciju ne smije koristiti podršku iz ostalih programa podrške za iste aktivnosti ili investicije, kao ni podršku iz ostalih izvora (opštine, donatori i sl).

3.3 Prijem zahtjeva za odobravanje projekta

Sredstva predviđena IPARD like projektom za ovu mjeru, dodjeljuju se putem javnog konkursa (Poziva) koji će biti objavljen u štampanim i elektronskim medijima i na sajtu MPRR-a.

3.3.1 Aplikacione forme i potrebna dokumentacija

Podnosilac zahtjeva je u obavezi da dostavi Zahtjev za odobravanje projekta uključujući svu dodatnu dokumentaciju navedenu u zahtjevu.

Za prijavu na javni poziv, podnosilac zahtjeva ispunjava obrasce i prilaže neophodnu dokumentaciju (aneksi 1, 3 i 4 ovog Priručnika). Obrasci za prijavu biće dostupni u prostorijama savjetodavnih službi (Služba za selekciju stoke i Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji), kao i na internet stranici MPRR-a.

Uz Zahtjev je neophodno dostaviti biznis plan (aneks 3) sa procijenjenim troškovima investicije. Procjena treba da bude bazirana na pisanoj cjenovnoj ponudi potencijalnog dobavljača. Treba napomenuti da vrste pojedinih roba koje imaju iste karakteristike ili koje mogu biti nabavljene od istog dobavljača, treba grupisati u cjeline u najvećoj mogućoj mjeri. Zahtjev takođe treba da sadrži kontrolne liste za zaštitu životne sredine i socijalnu zaštitu – upitnike (aneks 4). Ova kontrolna lista treba da bude ispunjena od strane podnosioca zahtjeva, uz stručnu pomoć savjetodavnih službi, ukoliko je to neophodno.

Zahtjev se može poslati samo preporučenom poštom sa poštanskom markom i pečatom koji pokazuje tačan datum slanja na sljedeću adresu:

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Direktorat za plaćanja

Moskovska 101,

81000 Podgorica,

sa naznakom: „Prijava na IPARD like 1.2 javni poziv za dodjelu sredstava bespovratne podrške“

Zahtjev se prima i zavodi u pisarnici MPRR-a, gdje dobija svoj zavodni broj. Registar svih zahtjeva mora biti na raspolaganju Direktoratu za plaćanja.

Nakon prijema, zahtjev i sva prateća dokumenta Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja zadržava, dok podnosilac zahtjeva mora napraviti kopiju svih podnesenih dokumenata prije nego ih preda MPRR-u i čuvati ih dok god traje projekat.

3.4 Ekološka i socijalna procjena

Svi projekti koji će se finansirati u okviru IPARD like 1.2 programa za dodjelu sredstava bespovratne podrške biće predmet socijalne i ekološke analize. Ovi procesi su usklađeni sa crnogorskim zakonodavstvom i operativnim politikama Svjetske banke. IPARD like 1.2 poziv za dodjelu sredstava bespovratne podrške pratiće procedure koje su već uspostavljene kroz MIDAS projekat, a koje uključuju ekološku i socijalnu analizu. Za ovaj IPARD like 1.2 javni poziv aplikacije/projekti biće analizirani i kategorisani prema njihovim potencijalnim ekološkim i društvenim uticajima, kao i crnogorskom zakonodavstvu i operativnim politikama Svjetske banke.

Po prijemu zahtjeva za grantove, Direktorat za plaćanja zajedno sa Specijalistom za zaštitne mjere IPARD like 1.2 poziva popuniće kontrolnu listu u aneksu 4 i posredstvom nje izvršiti ekološku i socijalnu provjeru u skladu sa informacijama navedenim u zahtjevu. Kontrolna lista će biti sastavni dio svake prijave/aplikacije. Projekti će biti klasifikovani u jednu od sljedeće 3 kategorije:

- (a) Projekti za koje je procjena uticaja na životnu sredinu obavezna prema crnogorskom zakonodavstvu (Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu, Službeni list Crne Gore br. 80/05, 40/10, 73/10, 40/11 i 27/13 i 52/16), i relevantni podzakonski akti, uključujući Uredbu o projektima koji su predmet procjene uticaja na životnu sredinu, Službeni list Crne Gore br. 20/07, 47/13 i 53/14), na osnovu karakteristika projekta, lokacije i/ili karakteristika potencijalnog uticaja;
- (b) Projekti za koje je potrebna procjena uticaja na životnu sredinu (npr. EMP) u skladu sa procedurama Svjetske banke (i na osnovu kontrolnih lista, gdje je više od jednog odgovora zaokruženo sa "da" i/ili sa složenim mjerama ublažavanja osim onih navedenih u kontrolnoj listi); i
- (c) Projekti za koje nije neophodna detaljna procjena uticaja na životnu sredinu, imajući u vidu da su njihovi očekivani negativni uticaji na životnu sredinu minimalni ili zanemarljivi, ili koji mogu zahtijevati samo neke od mjera ublažavanja navedenih u kontrolnoj listi.

Projekti pod kategorijom (a), koji zahtijevaju potpunu procjenu uticaja na životnu sredinu prema zakonodavstvu Crne Gore ili koji su slični projektu kategorije „A“ Svjetske banke, neće se finansirati iz programa bespovratne podrške IPARD like 1.2 poziva. Ovo samo limitira intenzivno držanje životinja i farme koje drže preko 5.000 tovnih pilića, 6.000 kokošaka i ćuraka, 2.000 svinja ili 500 krmača uključujući i njihove prasiće (do 30kg), kao i 200 mjesta za goveda, magarce i konje, i do 2.000 mjesta za koze.

Projekti koji će rezultirati raseljavanjem treće strane koja formalno ili neformalno naseljava ili koristi zemljište na kojem će biti investirano, neće se finansirati. Ovo će biti kontrolisano kao dio procesa ekološke i socijalne procjene.

Sve aktivnosti na međunarodnim vodenim putevima ili pritokama tih vodenih puteva, koje mogu prouzrokovati promjene u kvalitetu ili količini vode kojom se snadbijevaju susjedne države, neće se finansirati. Ovaj projekat biće dodatno pregledan od strane Svjetske banke.

3.5 Dokumentacija mjera zaštite životne sredine

Za svaki zahtjev popunjava se kontrolni upitnik za ekološka i socijalna pitanja (aneks 4). Popunjena kontrolna lista za svaki zahtjev čuva se u projektnoj dokumentaciji, precizirajući vrstu (analiza činjeničnog stanja) potrebne za datu aktivnost. U slučaju da je potrebno prikazati EMP, to će biti određeno nakon prijema aplikacije, ili tokom pregledanja od strane

DP, ili tokom terenske kontrole, i u skladu sa tim provjerama, aplikacija će biti vraćena ili će se od aplikanta zatražiti da pripremi EMP. Aplikant je dužan pripremiti EMP. Kako Specijalista za mjere zaštite na IPARD like 1.2 pozivu, tako i Savjetodavne službe, biće na raspolaganju da pruže potrebnu podršku aplikantu u pripremi EMP-a. EMP, zajedno sa kontrolnom listom za zaštitne mjere životne sredine će se čuvati u dokumentaciji za dodjelu sredstava bespovratne podrške. Primjeri EMP-a su dati u okviru aneksa 4.

Aktivnosti u zaštićenim područjima podlijeće planovima za upravljanje životnom sredinom koji se nadovezuju na odredbe obrazaca u aneksu 4, ali će uključiti i konkretne mjere koje su obavezne u skladu sa zakonima Crne Gore, proglašenjima zaštićenih područja, i različitim uredbama i odlukama koje regulišu takve aktivnosti u zaštićenim područjima. Ovi planovi za upravljanje životnom sredinom će se objaviti i podlijeće procesu javne rasprave.

Specijalista za zaštitne mjere na IPARD like 1.2 pozivu će pregledati i odobravati dostavljene EMP-ove, dok će EMP-ovi za aktivnosti u zaštićenim područjima biti poslani ka ekspertu Svjetske banke za zaštitu životne sredine na pregled i dalja uputstva.

Objavljivanje: Kompletiran plan za upravljanje životnom sredinom (za projekte gdje se ovaj plan smatra neophodnim, prema kontrolnoj listi) biće objavljen na javnom mjestu u blizini potprojektne lokacije. Javna mjesta mogu biti opštinske zgrade, biblioteke, autobuska stajališta, ili obične table za oglašavanje, koje obezbjeđuju da većina stejkholdera na koje projekat utiče bude obaviještena. Zatim, web sajt MPRR poziva će takođe biti korišćen da se objavi plan za upravljanje životnom sredinom, a način dobijanja povratnih informacija ili žalbi će se takođe uspostaviti na web sajtu (e-mailom ili običnom poštanskom pošiljkom).

Za planove upravljanja životnom sredinom za zaštićena područja, nakon objavljivanja, uz dovoljno vremena da se pregledaju dokumenta, održaće se proces javne rasprave (najavljen ranije) sa ciljem da se osigura da se sve potencijalno pogođeno javno mjenje obavijesti o planiranim aktivnostima i dobije šansu da saopšti svoje mišljenje o aktivnosti. Zapisnici sa ovih rasprava će biti sastavni dio ovog plana i biće podneseni zajedno sa regularnim zahtjevom. Cilj objavljivanja i javnih rasprava je da se obezbijedi dobijanje sve podrške ili žalbi prije početka radova, tako da bi se plan projekta i plan za upravljanje životnom sredinom mogli, shodno tome, prekontrolisani sa ciljem da spriječe žalbe kada se radovi budu realizovali. Podnosilac zahtjeva će na kraju biti odgovoran za konsultacije i garantovanje da su svi njegovi susjedi ili krajnje pogođeni stejkholderi konsultovani.

3.6 Monitoring i izvještavanje

Kao dio redovnih aktivnosti supervizije od strane IPARD like projektnog tima, ovaj Tim će pružiti podršku Direktoratu za plaćanja u vidu administrativnih provjera i provjera na terenu kako bi se osigurala usaglašenost projekata finansiranih iz IPARD like 1.2 poziva sa politikama zaštite Svjetske banke.

Formular koji će se popunjavati tokom terenskih posjeta i kontrola na licu mjesta, dat je u aneksu 9.

Sve investicije nadgledaće MPRR (Direktorat za plaćanja uz podršku savjetodavnih službi ili drugih službi) tokom perioda od pet godina nakon izvršenja konačne isplate.

Direktorat za plaćanja će redovno obavještavati projektni tim o svojim odlukama (odobrenjima, odbijanjima, itd). Projektni tim će redovno obavještavati tim Svjetske banke o aktivnostima koje se realizuju u skladu sa ovim Pozivom.

Monitoring i izvještavanje unutar Direktorata za ruralni razvoj temelji se na prikupljanju podataka dobijenih od strane Direktorata za plaćanja i kancelarije IPARD like 1.2 poziva. Dobijeni podaci će biti korišteni za dalju elaboraciju i da dobijanje jasnije slike za svaki

sektor u poljoprivredi koji je podržan. Na temelju tih podataka biće praćeni svi indikatori koji mjere postignuti napredak kroz ovaj program bespovratne podrške.

3.7 Verifikacija, evaluacija i odobravanje zahtjeva

Zahtjev se, nakon evidencije u pisarnici MPRR-a, dostavlja Direkciji za oglašavanje i autorizaciju projekata u okviru Direktorata za plaćanja (DP).

Najprije se zahtjevi evidentiraju u glavnoj bazi podataka Direktorata za plaćanja i dodjeljuju im se brojevi prema redosljedu njihovog prijema u arhivi MPRR-a.

Zatim se zahtjevi provjeravaju, prema redosljedu njihovog prijema, tako da se utvrdi da li su stigli blagovremeno i da li su kompletni i prihvatljivi. Provjere će se raditi u skladu sa utvrđenom kontrolnim listama. Ove provjere kompletnosti i prihvatljivosti su zasnovane na kontrolnim listama koje uključuju princip „četiri oka“. Detaljna procedura za evaluaciju primljenih zahtjeva opisana je u Priručniku za rad Direkcije za oglašavanje i autorizaciju projekata.

Da bi se uporedili podaci iz podnijete dokumentacije sa činjenicama sa terena, biće sprovedene terenske kontrole Direkcije za kontrolu na terenu iz Direktorata za plaćanja. Direkcija za oglašavanje i autorizaciju projekata će donijeti konačnu odluku zasnovanu na sprovedenim kontrolama.

Svi zahtjevi koji su kompletni i ispunjavaju uslove biće rangirani na rang listi. Rang lista će biti napravljena za svaku oblast investiranja posebno (oblast investiranja 1, oblast investiranja 2 i oblast investiranja 3) i broj podržanih projekata će biti određen u skladu sa iznosom sredstava izdvojenih za svaku oblast investiranja posebno (sektor akvakulture 10% ukupnog budžeta za ovaj Poziv, i ostatak budžeta biće izdvojeno: 60% za stočarstvo, 40% za biljnu proizvodnju (ne manje od 150.000,00 EUR izdvojeno za oblast investiranja 1; ne manje od 810.000,00 EUR za oblast investiranja 2 i ne manje od 540.000,00 EUR za oblast investiranja 3). Ako za jednu oblast investiranja iznos traženih sredstava bude manji od predviđenog budžetom, sredstva se mogu prenijeti na drugu oblast investiranja, ako je kod te oblasti iznos tražene podrške veći od predviđenih sredstava.

Prioritet pri odobravanju sredstava imaju aplikacije sa većim brojem bodova, ukoliko je zahtijevani iznos sredstava za podršku veći od sredstava grantova predviđenih Budžetom za tekuću godinu. Bodovanje i rangiranje se vrši prema kriterijima prikazanim ranije u dijelu 2.14 (za svaku oblast pojedinačno) “Kriterijumi za bodovanje i rangiranje” ovog Priručnika.

Evaluacija i rangiranje se vrši za svaku oblast posebno (oblast investiranja 1, oblast investiranja 2 i oblast investiranja 3). U slučaju da, u okviru jedne oblasti investiranja, dva ili više projekata imaju isti broj bodova, prednost će imati onaj s ranijim datumom podnošenja kompletne dokumentacije.

Za svaki nepotpuni zahtjev, Direktorat za plaćanja će tražiti od podnosioca zahtjeva da dostavi dokumenta koja nedostaju i to u roku od petnaest (15) kalendarskih dana od dana prijema obavještenja o dopuni. Aneksi 1 (Zahtjev za odobravanje projekta), Aneks 3 (Biznis plan) i dokumenta koja se odnose na cjenovne ponude za nabavku roba, usluga i radova ne smiju se naknadno dopunjavati, već moraju biti kompletna u trenutku podnošenja zahtjeva. U slučaju da ova dokumenta nedostaju, zahtjev neće biti prihvaćen.

U slučaju kada je to potrebno, Direktorat za plaćanja može od podnosioca zahtjeva zatražiti i neka dodatna obrazloženja i/ili ispravke u vezi sa podnesenim zahtjevom, a podnosilac zahtjeva ta dokumenta treba dostaviti u roku od petnaest (15) kalendarskih dana od dana prijema takvog pisanog zahtjeva.

Svi zahtjevi koji su rangirani iznad linije raspoloživog budžeta će biti ugovoreni, a zahtjevi rangirani ispod linije neće biti prihvaćeni.

U skladu sa Ugovorom o dodjeli sredstava bespovratne podrške, korisnik će biti obaviješten da, prihvatajući sredstva bespovratne podrške, on/ona pristaje da bude na spisku krajnjih korisnika koji će, uzimajući u obzir zaštitu ličnih podataka i zahtjeve za bezbjednost informacija, biti objavljen na web stranici MPRR-a (www.mpr.gov.me).

3.8 Odbijanje zahtjeva i prigovori Direktoratu za plaćanja

Pismo obavještenja. Svaki podnosilac zahtjeva čiji zahtjev nije prihvaćen, najprije će biti obaviješten putem Obavještenja o odbijanju (aneks 11, pripremljen od strane Direktorata za plaćanja). U ovom obavještenju se navode razlozi za neispunjavanje kriterijuma javnog poziva i pojašnjava pravo **prigovora** Ministarstvu poljoprivrede i ruralnog razvoja na sljedeću adresu: (Moskovska 101, 81000 Podgorica). Rok za podnošenje prigovora je 15 kalendarskih dana od dana prijema obavještenja.

Upravljanje prigovorima. Razmatranje prigovora će se obaviti u roku od 30 radnih dana od dana prijema svih prigovora, ostavljajući vrijeme za prikupljanje i ispitivanje dokaza. Dodatno vrijeme može biti potrebno za pregovore sa nezadovoljnim aplikantima, ali rješavanje po prigovoru ne bi trebalo da bude duže od 45 radnih dana. Komisija za rješavanje prigovora, osnovana od strane MPRR-a, preispitaće sve prigovore prema utvrđenim kontrolnim listama. Nakon razmatranja, kontrolne liste će biti potpisane od strane dva člana Komisije. Na osnovu pregleda, zahtjev će biti ili vraćen na ponovno razmatranje, tj proces evaluacije ili će biti odbijen. Zvaničan odgovor podnosiocu prigovora biće poslat u svim slučajevima, obavještavajući šta je ishod razmatranja i, sljedstveno tome, koje aktivnosti mogu biti preduzete. Redovno ažurirani pregled ili rezime ove evidencije biće objavljen na web sajtu MPRR-a. Međutim, podnosioci zahtjeva koji podnose prigovor mogu da traže anonimnost, i u tom slučaju njihova imena neće biti javna.

Rješenje o odbijanju. Drugi, posljednji korak u odbijanju zahtjeva je “Rješenje o odbijanju” (aneks 12, koje priprema Direktorat za plaćanja). Rješenje se šalje podnosiocu zahtjeva - u slučaju da prigovor nije podnjet ili u slučaju da je prigovor podnjet ali je odbijen od strane MPRR-a. U oba slučaja “Rješenje o odbijanju” zahtjeva se šalje podnosiocu zahtjeva u roku od 60 radnih dana od slanja “ Obavještenja o odbijanju”. Protiv rješenja o odbijanju podnosilac zahtjeva može pokrenuti upravni spor tužbom Upravnom sudu Crne Gore, adresa: Bulevar Svetog Petra Cetinjskog br. 130, Kula - poslovni centar NCO, 81000 Podgorica.

Pored toga, slučajevi korupcije u pogledu korišćenja sredstava iz IPARD like 1.2 poziva, uključujući nesigurne aktivnosti nabavke, ili neodgovarajuće korišćenje opreme koja je nabavljena ili kupljena iz sredstava projekta, od strane osoblja na projektu, zvaničnih partnera, pod-ugovarača, ili korisnika sredstava bespovratne podrške, mogu biti usmjereni na Upravu za anti-korupcijsku inicijativu Crne Gore, na sljedeću adresu:

Web link:

http://www.antikorupcija.me/index.php?option=com_chronocontact&Itemid=130

E-mail adresa: prijava@daci.gov.me

Broj telefona: +382 20 234 396

U bilo kom trenutku, podnosilac žalbe zadržava pravo korišćenja sudskog sistema Crne Gore.

Objavljivanje. Informacije o procesima i procedurama upravljanja prigovorima biće objavljene na web sajtu MPRR-a.

3.9 Ugovor o dodjeli sredstava bespovratne podrške između podnosioca zahtjeva i MPRR-a

Nakon donošenja Rješenja o usvajanju zahtjeva, Direktorat za plaćanja priprema Ugovor o dodjeli sredstava bespovratne podrške, koji reguliše obaveze ugovornih strana i informiše korisnika o njegovim pravima i obavezama. Korisnik mora da poštuje sve članove i anekse iz Ugovora, koji će potpisati sa MPRR-om. Nerealizovanje investicije u skladu sa Ugovorom povlači odbijanje Zahtjeva za isplatu podrške i raskid Ugovora.

Detalji oko procedure i sadržaja Ugovora o dodjeli sredstava bespovratne podrške između korisnika i MPRR-a navedeni su u aneksu 6 ovog Priručnika.

Imena korisnika s kojima je MPRR zaključilo Ugovore o dodjeli sredstava bespovratne podrške u okviru IPARD like 1.2 poziva, kao i iznos dodijeljenih sredstava biće objavljeni na internet stranici MPRR-a, a korisnici će biti obaviješteni i pisanim putem.

Trajanje Ugovora o dodjeli sredstava bespovratne podrške će biti definisano na osnovu korisnikovog zahtjeva, s tim što podržana investicija mora biti realizovana do 30. septembra 2017. godine.

3.10 Investiranje u projekat

Investicija od strane korisnika može početi tek kada je Ugovor o dodjeli sredstava bespovratne podrške/ Aneks Ugovora potpisan od strane korisnika i MPRR-a stupio na snagu. Prije potpisivanja Ugovora dozvoljeno je izvršiti samo pripremne radove (to uključuje npr. pripremu tehničke dokumentacije, pripremu investicionog plana, sticanje vlasništva nad imovinom vezanom za ulaganja, sl). Konsultantske usluge nastale prije podnošenja zahtjeva i u cilju ispunjavanja uslova za dobijanje podrške mogu biti prihvaćene do iznosa od 600,00 € (do 300,00 € refundiranja sredstava) za pripremu i izradu bisnis plana (nacrti, skice, predračuni) Ukoliko MPRR utvrdi da je korisnik prije potpisivanja Ugovora započeo s bilo kojom aktivnošću na predloženom projektu, osim pripremnih radova, MPRR će raskinuti Ugovor.

Od trenutka stupanja na snagu Ugovora o dodjeli sredstava bespovratne podrške korisnik ne smije mijenjati projekat. U slučaju da se određena promjena ipak mora napraviti, korisnik je obavezan o tome obavijestiti MPRR u pisanom obliku uz odgovarajuće objašnjenje (aneks 10), i može izvršiti promjenu tek nakon pismenog odobrenja od strane MPRR-a.

Mogući razlozi za takve promjene mogu biti: viša sila, prestanak proizvodnje određene robe koja je trebala biti uključena, nemogućnost dobavljača da pruži usluge, nabavi robu ili izvede radove, promjene nastale kao posljedica potrebe za usklađivanjem sa zakonodavstvom, situacija koja se nije mogla predvidjeti u trenutku zaključivanja Ugovora o dodjeli sredstava bespovratne podrške i ostale situacije na koje korisnik nije mogao uticati, nove tehnologije koje mogu poboljšati efikasnost projekta. Svi ovi razlozi moraju biti potkrijepljeni odgovarajućom dokumentacijom.

Spisak prihvatljivih investicija, na osnovu kojih korisnik može dobiti podršku, su navedene u stavkama 2.10, 2.11 i 2.12 (za svaku oblast pojedinačno) ovog Priručnika.

3.11 Nabavke

Osim ako Svjetska banka ne odobri drugačije, nabavka dobara za potprojekte ruralnog razvoja (i) finansiranih od strane IPARD-like projekta, biće vršena zajedničkom primjenom metoda nabavki u skladu sa stavom 3.19 iz Smjernica za nabavku Svjetske Banke, u skladu sa

procedurama dokumenta Svjetske banke: „Priručnik za vršenje nabavke veoma male vrijednosti prema malim sredstvima bespovratne podrške, zajmovima i kreditima Svjetske banke/IDA-e“ (Septembar, 2005); (ii) nabavka dobara i usluga za potprojekte ruralnog razvoja financiranih od strane IPARD-like projekta koji realizuju registrovana poljoprivredna gazdinstva, udruženja proizvođača, mala i srednja preduzeća, nevladine organizacije i turistička udruženja, vršiće se u skladu sa komercijalnim praksama ustanovljenim u zemlji a u skladu sa paragrafom 3.13 Smjernica za nabavku Svjetske banke i u skladu sa procedurama nabavke definisanim u Operativnom priručniku projekta (Priručnik za nabavke) i u ovom Operativnom priručniku za dodjelu sredstava bespovratne podrške. Takvi postupci su detaljno opisani u ovom poglavlju Operativnog priručnika za dodjelu sredstava bespovratne podrške.

Nabavka dobara u vrijednosti koja je niža od 2.000 € biće izvršena od strane korisnika putem direktne kupovine ili ugovaranja. Treba napomenuti da stavke istih karakteristika ili one koje može obezbijediti isti dobavljač treba grupisati u cjeline, što se takođe odnosi i na ugovore u kojima se primjenjuje direktna kupovina (u iznosu manjem od 2.000 €). Nabavka dobara koja budu u vrijednosti većoj od 2.000 € i ne većoj od 70.000€, financiranih iz ovog Programa za dodjelu sredstava bespovratne podrške biće izvršeni od strane korisnika u skladu sa procedurama nabavke - šoping (tj. upoređivanje cijena ponuda primljenih od ne manje od tri dobavljača) kao što je opisano u ovom Operativnom priručniku za dodjelu sredstava bespovratne podrške. Kompletna lista ponuda mora biti uključena u dokumentaciju podnesenu Direktoratu za plaćanja, na kraju investicije, zajedno sa svom neophodnom dokumentacijom potrebnom za zahtjev za plaćanje.

Najmanje tri ponude moraju biti dostavljane od nezavisnih dobavljača roba, za svaku šoping metodu. Kompanije koje su pozvane da dostave ponude ne smiju biti povezane jedna sa drugom ili sa aplikantom(krvno srodstvo, partnerstvo, da podnosilac zahtjeva ima udio u vlasništvu kod dobavljača i t.d)

Ove procedure nabavke se obavljaju od strane korisnika. Međutim, Direktorat za plaćanja će biti odgovoran za: i) monitoring nabavki u okviru bespovratnih podrški, da bi se osiguralo da se osnovni principi Bančinih procedura nabavki ispoštovani, ii) da su zapisi (arhiva) pravilno održavani, iii) da su ugovori koji se odnose na jedan zahtjev u skladu sa njihovim prirodom ili obimom (npr. u jednom zahtjevu pojedinačne stavke koje se nabavljaju, a svrstane su u istu kategoriju, moraju biti prikazane zajedno, kako se ne bi izbjegla procedura tri ponude, navođenjem pojedinačnih stavki koje iznose manje od 2.000 € (gdje je dozvoljena direktna kupovina) ne smije se dozvoliti od strane Direktorata za plaćanja). Sve ovo kako bi se omogućila uloga praćenja Direktorata za plaćanja, sporazumi o dodjeli sredstava bespovratne podrške će obezbijediti detalje o nabavci i računovodstvenim mjerama koje će trebati da se primijene da bi se zadovoljili zahtjevi Direktorata za plaćanja.

Jedinica za tehničku podršku (TSU) u okviru Ministarstva finansija će pružiti obuku Savjetodavnim službama o procedurama nabavki u pogledu šoping procedura tako da oni mogu biti od pomoći aplikantima za procedure nabavke, kao i za Direktorat za plaćanja kako bi izvršili monitoring nabavki sprovedenih od strane korisnika.

Šoping procedure koje treba da prati korisnik, za nabavku dobara:

Ovaj metod se koristi za lako dostupna dobra ili robu standardne specifikacije. Ponude bi trebalo da budu dobavljene od nekoliko dobavljača (a da ih bude minimum po tri u svakom slučaju). Pozivi za dostavljanje ponuda mogu biti poslani ka dobavljačima putem pisma, fax-a, e-maila, ili prosljeđeni ručno, i ponude mogu biti podnesene koristeći bilo koji od ovih načina komunikacije. Sljedeći koraci treba da budu slijedeći:

- priprema listu traženih roba (uključujući količine) ;priprema tehničkih specifikacija;
- priprema liste ponuđača dovoljno široke da generiše dobru konkurenciju i da daje najmanje tri ponude, kao što se i zahtijeva. Ova lista može biti pripremljena na osnovu

prethodnog iskustva, konsultacijom sa Privrednom komorom, koristeći Internet, ili direktnom pretragom na tržištu;

- priprema poziva za ponude koristeći model u aneksu 8.1. za dobra; slanje zahtjeva za ponude ka dobavljačima;
- uvjeriti se da je uslov, da se dobiju minimum tri ponude, ispunjen;
- primiti ponude do isteka roka, otvoriti ih i evaluirati;
- pripremiti evaluacioni izvještaj koristeći aneks 8.4. za dobra; dati preporuku za potpisivanje ugovora;
- potpisati ugovor koristeći anekse 8.2 i 8.6 za nabavku robe;
- držati proces kao povjerljiv sve dok ugovor ne bude dodijeljen;
- primanje i provjera robe i isplata po nalogu; (primjedba: osigurati da su nabavljena dobra i robe tačno kao što je navedeno u specifikaciji), i
- čuvati sva dokumenta u datoteci, jer će ona biti potrebna kod zahtjeva za plaćanje.

Konsultantske usluge nastale prije podnošenja zahtjeva i u cilju ispunjavanja uslova za dobijanje podrške mogu biti prihvaćene do iznosa od 600,00 € (do 300,00 € refundiranja sredstava) za pripremu i izradu bisnis plana (nacrti, skice, predračuni). Ovu nabavku preuće korisnik koristeći direktno ugovaranje. Model ugovora se nalazi u aneksu 8.9.

Svjetska banka će izvršiti reviziju prve aplikacije u svim njenim aspektima (uključujući prihvatljivost, izbor aplikacije, nabavku i drugo) nakon što se aplikacija odobri od strane Direktorata za plaćanja i šoping metode budu završene (tj. ugovor potpisan). Svi zahtjevi će biti provjereni od strane Svjetske banke kroz naknadnu reviziju, gdje će minimum 1 od 10 zahtjeva biti provjerena (odnosno minimum 10%). Naknadna revizija uključuje procedure nabavki.

Podnosilac treba da dozvoli, kao i da obezbijedi kod njegovih podizvođača, Banci i/ili licima i/ili ovlašćenim revizorima od strane banke, da izvrše inspekciju i/ili reviziju njegovog računovodstva, arhive i ostalih dokumenata koji se odnose na dostavljanje predloga za obavljanje usluga i izvođenje Ugovora. Bilo kakvo neslaganje sa navedenim obavezama može prouzrokovati zabranjenu praksu što će usloviti raskidanje Ugovora i/ili primjenu sankcija od strane Banke (uključujući nelimitirano određivanje nepodobnosti) u skladu sa procedurama sankcionisanja Svjetske banke.

3.12 Zahtjevi za isplatu

Nakon završetka ulaganja, korisnik predaje pisarnici MPRR-a Zahtjev za isplatu sa potrebnim dokumentima i to u originalnom obliku, nakon čega se prosleđuju Direkciji za autorizaciju plaćanja u okviru Direktorata za plaćanja. Dokumenta koja se prilažu uz Zahtjev za isplatu, slažu se prema redoslijedu naznačenom u aneksu Zahtjev za isplatu kako bi se olakšala kasnija obrada od strane Direkcije za autorizaciju plaćanja.

Zahtjev za isplatu mora sadržati sve, u cijelosti plaćene račune, u skladu s odabranom ponudom i ugovorom. Svaki račun/uplatnica/izvod iz banke dostavljen nakon podnošenja Zahtjeva za isplatu neće biti prihvatljiv (nabavka/uplata izvršena nakon predaje Zahtjeva za isplatu). Podrška iz IPARD like 1.2 javnog poziva obračunavaće se u neto iznosu od ugovorene cijene (bez PDV-a).

Sredstva predviđena IPARD like 1.2 Operativnim priručnikom za dodjelu sredstava bespovratne podrške, ne mogu se isplatiti korisniku u iznosu višem od onog koji je definisan

ovim priručnikom. Korisnik je dužan da podnese samo one račune koje se odnose na ulaganja u projekat i koja pripadaju spisku prihvatljivih investicija.

Svi dokumenti koji se odnose na plaćanja za ugovoreni projekat, osim računa za opšte troškove, moraju biti datirani nakon datuma potpisivanja Ugovora o dodjeli sredstava bespovratne podrške/ Aneksa Ugovora između MPRR-a i korisnika i nakon sprovedene procedure nabavke.

Zahtjev za isplatu se podnosi MPRR-u (Direktoratu za plaćanja- Direkciji za autorizaciju plaćanja) u roku navedenom u Ugovoru o dodjeli sredstava bespovratne podrške. Ako korisnik procijeni da će projekat kasniti sa realizacijom, obavezan je dostaviti MPRR-u Zahtjev za odobrenje promjena (aneks 10), s objašnjenjem i pripadajućom dokumentacijom koja se odnosi na promjene, ne kasnije od 30 dana prije isteka roka za podnošenje Zahtjeva za isplatu. Pod uslovima da je razlog za promjenu projekta opravdan, MPRR će izdati Pismo odobrenja izmjena i sa korisnikom zaključiti Aneks Ugovora o dodjeli sredstava bespovratne podrške, tj. rok za podnošenje Zahtjeva za isplatu će se produžiti. Ako MPRR utvrdi da razlog nije opravdan, korisniku će se izdati Pismo odbijanja izmjena i korisnik je dužan podnijeti Zahtjev za isplatu kao što je određeno Ugovorom o dodjeli sredstava bespovratne podrške.

U slučaju da korisnik ne podnese Zahtjev za isplatu sa svom potrebnom dokumentacijom u predviđenom roku, MPRR će raskinuti Ugovor o dodjeli sredstava bespovratne podrške i u pisanom obliku informisati podnosioca zahtjeva da Ugovor o dodjeli sredstava bespovratne podrške više nije na snazi.

Pod uslovom da su sve administrativne provjere i kontrole na terenu koje se odnose na podneseni Zahtjev za isplatu pozitivno riješene, MPRR/Direktorat za plaćanja će izdati Rješenje o isplati sredstava podrške u roku od tri (3) mjeseca od dana prijema kompletnog Zahtjeva za isplatu. Detaljna procedura za autorizaciju plaćanja opisana je u Priručniku o radu u Direkciji za autorizaciju plaćanja.

Iznosi vrijednosti roba ili usluga prilikom podnošenja Zahtjeva za isplatu, ne smiju biti veći od onoga što je predloženo kroz apliciranje putem Biznis plana i prateće dokumentacije, a u slučaju da iznos iz zahtjeva za isplatu bude veći, kao prihvatljiv će biti smatran onaj iznos koji je naveden u Biznis planu i pratećoj dokumentaciji podnesenoj prilikom apliciranja. Svaka nabavljena stavka koja nije u skladu sa Ugovorom o dodjeli sredstava bespovratne podrške /Amandmanom Ugovora, između MPRR-a i korisnika, neće biti prihvatljiv trošak.

3.13 Terenska kontrola

Kontrola na terenu sprovodi se prije potpisivanja Ugovora o dodjeli sredstava bespovratne podrške, prije isplate i tokom petogodišnjeg razdoblja nakon izvršenog konačnog plaćanja. Osim redovnih kontrola, kontrole na terenu mogu se obavljati i u bilo kojem trenutku za vrijeme trajanja investicije, sa ili bez prethodnog obavještenja korisnika o kontroli. Cilj kontrole na terenu je da provjeri da li su informacije naznačene u dokumentaciji podnosioca zahtjeva u skladu sa realnim stanjem na imanju. Naloge za sve kontrole na terenu (prije odobrenja projekta, prije odobrenja za plaćanje i *ex-post* kontrole) izdaje Direktorat za plaćanja, odnosno relevantne direkcije u okviru Direktorata. Kontrolu na terenu sprovode službenici MPRR-a (Direktorat za plaćanja, Direktorat za terensku kontrolu) ili nezavisni revizori angažovani od strane MPRR-a ili međunarodni revizori IPARD like projekta za dodjelu sredstava bespovratne podrške (u daljem tekstu: kontrolori). Aplikant je u obavezi da detaljno objasni terenskom kontroloru kako da dođe do njegovog/njenog gazdinstva i mjesta investicije. Detaljna procedura o izvođenju terenske kontrole opisana je u Priručniku o radu Direkcije za kontrolu na terenu. Aplikanti su takođe dužni da sve stavke popisane u predmetu drže u svom vlasništvu i da unaprijed obavijeste kontrolore ukoliko je nešto na drugoj

lokaciji. Korisnici čije se investicije kontrolišu, obavezne su pripremiti sve potrebne podatke i materijale za sprovođenje kontrole na terenu. U slučaju da korisnik ne dozvoli ili spriječi kontrolu na terenu, ili da na bilo koji drugi način utiče na rad kontrolora, podneseni zahtjev ili zahtjev za isplatu zbog kojeg se vrši kontrola na terenu neće biti odobren. Kontrolori na terenu će imati pristup svojoj dokumentaciji vezanoj za ulaganje sufinansirano sredstvima predviđenim iz IPARD like 1.2 poziva bespovratne podrške tokom svih kontrola koje se sprovode prije potpisivanja Ugovora o dodjeli sredstava bespovratne podrške, prije isplate i kroz petogodišnje razdoblje nakon izvršene isplate korisniku.

Za vrijeme kontrole na terenu kontrolori mogu provjeravati poljoprivredno zemljište, zasade, stočni fond, poslovni i proizvodni prostor, objekte, uređaje i robu, kao i poslovnu dokumentaciju podnosioca zahtjeva za korišćenje IPARD like 1.2 poziva za dodjelu sredstava bespovratne podrške. Dodatno, kontrolori će takođe provjeriti odredbe kontrolne liste za zaštitu životne sredine i da korišćenje zemljišta ne ugrožava treća lica. Kontrolori mogu provjeriti i dokumentaciju podnosioca zahtjeva koja se odnosi na ta prava, provjeriti poslovne knjige i dokumente kao što su fakture i računi, popisi, dokumentacija o prihvatljivosti, potvrde plaćanja, popisi garantnih listova, odluke/rješenja, ugovore, potvrde, podatke o korištenom materijalu i izvršenim radovima, kao i bankovne izvještaje koja posjeduje korisnik. Kontrolori mogu provjeriti i računovodstvene podatke, opremu, preradu i proizvodnju, pakovanja, otpremanje i skladištenje. Ukratko, kontrolori mogu provjeriti sve podatke koji se odnose na vrstu, količinu i kvalitet roba i usluga, napredak poslovanja i načine na koje se koriste završena ulaganja, mogu sprovesti kontrolu nad planskom i tehničkom dokumentacijom koja se odnosi na ulaganje, provjeriti računovodstvene podatke i dokumente, kao i finansijske i tehničke podatke subvencioniranih projekata. Zaduženi su i za prikupljanje podataka i informacija od mjerodavnih osoba, svjedoka, stručnjaka i drugih osoba, ako je to potrebno za adekvatno obavljanje kontrole. Takođe, kontrolori će sačiniti odgovarajuću fotoarhivu investicije za svakog pojedinačnog korisnika.

Kontrolori mogu najaviti kontrolu 48 sati unaprijed korisniku, pod uslovima da ciljevi i svrha kontrole na terenu nisu ugroženi prethodnom najavom. U slučaju kada je podnosioc zahtjeva obavješten o kontroli na terenu i o nužnom prisustvu treće osobe (računovođe, nadzornog inženjera, izvođača građevinskih radova), zavisno od ulaganju i faze kontrole, podnosilac zahtjeva je obavezan osigurati njihovo prisustvo. U slučaju da se kontrola obavlja na više lokacija, kontrolori, dok se pripremaju za kontrolu, mogu tražiti od podnosioca zahtjeva podatke o udaljenosti tih lokacija (u slučaju da sjedište korisnika i mjesto ulaganja nijesu na istoj lokaciji).

Ako podnosilac zahtjeva ne vodi sam svoje poslovne knjige, preporuka je da knjigovođa bude prisutan tokom kontrole na terenu jer se veliki dio provjera odnosi na kontrolu knjigovodstvene dokumentacije. Isto tako, sva fizička i pravna lica, kao i lica koja su s korisnikom povezana kroz predmetno ulaganje, takođe podliježu kontroli i obavezni su omogućiti sprovođenje kontrole na terenu, pružiti potrebne podatke i osigurati uslove za nesmetan rad kontrolora.

Nakon inspekcije, ukoliko su svi uslovi ispunjeni, Direkcija za kontrolu na terenu će sačiniti odgovarajući izvještaj o stanju na terenu, da li odgovara podacima navedenim u podnesenom zahtjevu ili zahtjevu za plaćanje i priloženoj dokumentaciji i dostaviti ga Direktoratu za plaćanja na dalju obradu. Sva foto dokumentacija dobijena kontrolom na terenu podnosi se Direktoratu za plaćanja (u štampanoj i elektronskoj formi).

Direktorat za plaćanja će nakon dobijanja Izvještaja iz Direkcije za kontrolu na terenu, za svakog korisnika ispuniti evaluacionu tabelu za odobravanje zahtjeva na osnovu koje će utvrditi listu korisnika koji će potpisati Ugovor o dodjeli sredstava bespovratne podrške; a za odobrenje zahtjeva za isplatu ispuniti spisak isplata sa izračunatim iznosom podrške za

svakog pojedinačnog korisnika, kao i listu podnosilaca zahtjeva kojima je odbijen zahtjev za isplatu.

Tim zadužen za vršenje terenske kontrole jednog podnesenog zahtjeva ne treba da bude isti kao i tim koji vrši terensku kontrolu za zahtjev za isplatu gore pomenutog podnesenog zahtjeva.

3.14 Finansije i isplata

Direktorat za plaćanja potpisuje Listu korisnika kojima je odobrena isplata. Spisak se prosljeđuje Direkciji za izvršavanje plaćanja, a jedna kopija se podnosi Jedinici za tehničku podršku (TSU) Ministarstva finansija rade njihove evidencije i računovodstva. Nakon primljene Liste korisnika odobrenih za plaćanje, Direkcija za izvršavanje plaćanja pravi instrukcije za svako pojedinačno plaćanje (ili zbirnu listu za plaćanje). Nakon toga, te instrukcije se šalju Jedinici za tehničku podršku (TSU) na reviziju i odobravanje specijaliste za finansijsko upravljanje i, nakon toga, predstavljaju se MPRR-u, gdje se potpisuju od strane IPARD like koordinatora projekta/Generalnog direktora Direktorata za plaćanja. Istovremeno, MPRR izdaje nalog za plaćanje za svaku pojedinačnu instrukciju Trezoru Ministarstva finansija. Takođe, MPRR (Direktorat za plaćanja – Finansijske službe MPRR-a) procesuirá plaćanja u SAP sistemu (sistem odobrenih plaćanja) Vlade, a onda instrukcije i prateću dokumentaciju, preko Jedinice za tehničku podršku, prosljeđuje Ministarstvu finansija, tj. Trezoru. Na osnovu toga, državni Trezor uplaćuje odobreni iznos bespovratne podrške, sa posebnog računa IPARD like projekta, na žiro račun svakog pojedinačnog korisnika.

Nakon isplate sredstava na žiro račun korisnika, Direkcija za računovodstvo i budžet će proknjižiti sva plaćanja koja su izvršena korisnicima iz sredstava u računovodstveni sistem MPRR-a / Direktorata za plaćanja.

Plaćanja će se procesuirati u roku od 30 dana od izdavanja spiska za plaćanja od strane Direktorata za plaćanja.

3.15 Revizija i kaznena politika

Revizija finansijskih izvještaja projekta koja se obavlja na godišnjem nivou, će zahtijevati da se proširi obuhvat u skladu sa linijama bespovratne podrške kako bi se uključila revizija makar jednog uzorka kako bi se osiguralo da se dogovoreni rezultati ostvaruju na efikasan način. Odabrani revizor će pregledati korišćenje sredstava na slučajno odabranom uzorku, a detalji će biti opisani u revizorskom opisu posla (Projektom zadatku). Revizija će biti sprovedena od strane nezavisnog revizora, prihvatljivog za Svjetsku banku i u skladu sa postavljenim uslovima prihvatljivim za Svjetsku banku. Godišnji revidirani finansijski izvještaj i izvještaj revizora će biti dostavljen Svjetskoj banci u roku od šest mjeseci nakon završetka fiskalne godine. Revizija će biti sprovedena u skladu sa Međunarodnim standardima revizije.

U odnosu na gore navedeno i Državna revizorska institucija će izvršiti reviziju u dva koraka:

- 1) Transakcije izvršene od MPRR-a kroz Ministarstvo finansija ili Trezor će biti kontrolisane od Državne revizorske institucije.
- 2) Državna revizorska institucija će provjeravati sredstva povučena sa IPARD like projekta.

U slučaju da bilo koje od gore navedenih revizija, ili kontrole na terenu nakon investicije, izvršene od strane MPRR-a, nađu da korisnik nije koristio sredstva u skladu sa Ugovorom o

dodjeli sredstava bespovratne podrške, slučaj će biti procesuiran u skladu sa crnogorskom zakonskom regulativom.

4. Implementaciona tijela za realizaciju IPARD like 1.2 grantova

4.1 Odbor za monitoring IPARD like 1.2 poziva za dodjelu sredstava bespovratne podrške

Odbor za monitoring je odgovoran za:

- odobravanje godišnjeg izvještaja o napretku;
- ispitivanje rezultata implementacije ciljeva postavljenih za mjeru „Investicije u poljoprivredna gazdinstva“;
- sveukupna efektivnost, efikasnost, kvalitet, koherentnost, koordinacija i usklađenost implementacije svih aktivnosti u pravcu ispunjenja ciljeva.

4.2 Glavne odgovornosti i obaveze Direktorata za ruralni razvoj

Direktorat za ruralni razvoj je odgovoran za:

- programiranje
- analiziranje trenutne situacije u poljoprivredi i ruralnim područjima;
- uspostavljanje ciljeva koji treba da budu postignuti;
- izbor operativnih mjera za postizanje tih ciljeva.
- Operativni priručnik o dodjeli sredstava bespovratne podrške.

4.3 Osnovne odgovornosti i nadležnosti Direktorata za plaćanja

Glavni zadaci iz oblasti Direktorata za plaćanja su:

- izrada poziva za apliciranje i objava termina i uslova prihvatljivosti;
- selektovanje i provjera aktivnosti u skladu sa kriterijumima i mehanizmima aplikativnim sa Operativnim priručnikom za IPARD like 1.2 poziv za dodjelu sredstava bespovratne podrške;
- provjera aplikacija za odobravanje projekata u skladu sa terminima i uslovima prihvatljivosti, i da li je u skladu sa Operativnim priručnikom za IPARD like 1.2 poziv za dodjelu sredstava bespovratne podrške, kao i sa, gdje je to primjereno, odredbama javnih nabavki;
- praćenje primjene obaveza propisanih Ugovorom o bespovratnoj podršci (granta) u pisanoj formi između MPRR-a i krajnjeg korisnika, uključujući informaciju o mogućim sankcijama u slučaju nepridržavanja ovim obavezama, i gdje je neophodno, davanje odobrenja za početak radova;
- monitoring organizovanja tenderskih procedura, dodjele sredstava bespovratne podrške i osiguravanje ugovaranja;
- izvođenje kontrola na terenu;
- izvođenje kontrole kako bi se osiguralo da su proizvodi i usluge isporučeni ili obezbijeđeni u skladu sa odlukom o odobrenju, kao i da su plaćanja izvršena ka krajnjem korisniku korektna. Ove provjere pokrivaju finansijske, administrativne, tehničke i fizičke aspekte operacija, zavisno od slučaja;
- praćenje aktivnosti u svrsi osiguravanja progressa projekta koji se sprovodi;
- izvještavanje o napretku sprovedenih mjera, po indikatorima;

- kontrole zahtjeva za plaćanje i priprema lista za plaćanje koje se podnose ka TSU za isplate korisnicima.

Navedene aktivnosti Direktorata za plaćanja će vršiti po principu „četiri oka“. To znači da će sve aktivnosti i provjere koje je neophodno sprovesti u okviru funkcija:

- 1) odobravanje i ugovaranje projekata;
- 2) provjere stanja na terenu;
- 3) provjera zahtjeva za plaćanja sa izvršenim procedurama nabavki;

biti sprovedene od strane najmanje dva službenika za svaku funkciju posebno, odnosno nakon sprovedenih aktivnosti provjera od strane jednog službenika, iste aktivnosti provjere će biti obavljene i od strane drugog službenika.

Načelnik svake direkcije sprovodi dodatnu provjeru cijelog procesa i preuzima odgovornost za rad u okviru njegove/njene direkcije.

Direktorata za plaćanja je podijeljen u direkcije: Direkcija za oglašavanje i autorizaciju projekata, Direkcija za autorizaciju plaćanja, Direkcija za izvršavanje plaćanja, Direkcija za računovodstvo i budžet i Direkcija za kontrolu na terenu. Odgovornosti spomenutih direkcija su opisane u tekstu u nastavku.

4.3.1 Direkcija za oglašavanje i autorizaciju projekata

Direkcija za oglašavanje i autorizaciju projekata odgovorna je za autorizaciju IPARD like 1.2 poziva.

Glavni zadaci Direkcije za oglašavanje i autorizaciju projekata su sljedeći:

- prijem zahtjeva i provjera kompletnosti istih;
- provjera prihvatljivosti aktivnosti za koju se traži podrška u skladu sa uslovima definisanim u okviru legislative;
- poštovanje kriterijuma za odabir propisanih u okviru programa;
- provjera rezultata dobijenih na osnovu kontrola na terenu, prije odobravanja;
- rangiranje kvalifikovanih zahtjeva;
- sklapanje ugovora sa odabranim podnosiocima zahtjeva;
- izrada aneksa sa odabranim podnosiocima zahtjeva;
- monitoring realizacije investicija;
- izvještavanje o indikatorima u okviru realizovanih mjera;
- priprema periodičnih izvještaja (kvartalni, godišnji i višegodišnji) i po zahtjevu;
- saradnja u okviru Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja sa Direktoratom za ruralni razvoj (IPARD Upravljačko tijelo).

Kontrolne aktivnosti:

Zadaci Direkcije za oglašavanje i autorizaciju projekata počinju od prijema zahtjeva, zatim provjere kompletnosti i kvalifikovanosti zahtjeva, analize biznis planova, prijema rezultata terenske kontrole, donošenja konačne odluke o odobravanju (potpisivanju ugovora) ili odbijanju zahtjeva. Svaki administrativni korak se vrši/provjerava od strane dvije osobe (po principu „četiri oka“), a zatim slijedi supervizija u vidu uzorkovanja od strane načelnika direkcije i relevantnih direkcija.

4.3.2 Direkcija za autorizaciju plaćanja

Direkcija za autorizaciju plaćanja je nadležna za autorizaciju IPARD like 1.2 zahtjeva za isplatu.

Kada su u pitanju posebne procedure, funkcije Direkcije za autorizaciju plaćanja su sljedeće:

- administrativna provjera vremenskih rokova i kompletnosti zahtjeva za isplatu;
- administrativna provjera poštovanja obaveza iz odobrenog zahtjeva i ispunjenost uslova i kvalifikovanost zahtjeva za plaćanje;
- traženje vršenja kontrola na terenu i analiziranje rezultata dobijenih sa kontrola na terenu, prije nego se izvrši isplata;
- odobravanje ili neodobravanje plaćanja;
- priprema periodičnih izvještaja (kvartalni i godišnji) i po zahtjevu;
- saradnja u okviru Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja sa Direktoratom za ruralni razvoj koji je nadležan za mjere strukturne politike.

Zadaci Direkcije za autorizaciju plaćanja počinju od prijema zahtjeva, zatim provjere kompletnosti i kvalifikovanosti zahtjeva za plaćanje, poštovanja ugovorenih uslova, prijema rezultata terenske kontrole i donošenje konačne odluke o odobravanju, umanjenju iznosa ili neodobravanju zahtjeva za plaćanje. Tokom provjere dokumenata, primjenjuje se princip „četiri oka“, a zatim slijedi supervizija u vidu uzorkovanja od strane načelnika direkcije i relevantnih direkcija.

4.3.3 Direkcija za izvršavanje plaćanja

Direkcija za izvršavanje plaćanja je nadležna za finansijske aktivnosti koje se odnose na realizaciju IPARD like 1.2 šeme za dodjelu sredstava bespovratne podrške u skladu sa Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji Direktorata za plaćanja i Pravilnikom o sistematizaciji radnih mjesta u okviru Direktorata za plaćanja (MPRR). Direkcija za izvršavanje plaćanja je zadužena za tačno i blagovremeno izvršavanje i evidentiranje plaćanja.

Direkcija je takođe odgovorna za prenos prenos odobrenog granta na bankovni račun krajnjeg korisnika.

Direkcija za izvršavanje plaćanja priprema instrukcije za plaćanje za svaku isplatu (ili listu za plaćanje). Nakon toga, Direkcija šalje instrukcije u TSU na pregled i odobrenje od specijaliste za finansijsko upravljanje.

4.3.4 Direkcija za računovodstvo i budžet

Direkcija za računovodstvo i budžet je odgovorna za računovodstvo sredstava i budžet u vezi sa IPARD like 1.2 šemom za dodjelu sredstava bespovratne podrške. Glavni zadaci Direkcije za računovodstvo i budžet su sljedeći:

- evidentiranje ukupnih raspoloživih sredstava za Projekat, potpisanih ugovora, realizovanih ugovora (kroz zahtjeve za isplatu) i evidentiranje isplaćenih sredstava po korisniku i ukupno;
- priprema periodičnih izvještaja (kvartalnih, godišnjih) i na zahtjev.

Procedure u vezi sa računovodstvom:

Zadaci Direkcije za računovodstvo i budžet podrazumijevaju evidentiranje ukupnih raspoloživih sredstava za IPARD like projekat, potpisanih ugovora, realizovanih ugovora (kroz zahtjeve za isplatu) i evidentiranje isplaćenih sredstava po korisniku i ukupno.

Aktivnosti u vezi sa računovodstvenim funkcijama su detaljno opisane u Priručniku za rad Direkcije za računovodstvo i budžet. Ovaj dokument je pripremljen u cilju davanja tačnih i jasnih instrukcija u vezi sa obavezama i registrovanjem plaćanja i uspostavljanja procedura praćenja dužnika u posebne knjige/registre, u skladu sa međunarodno prihvatljivim računovodstvenim standardima i smjericama Evropske komisije.

4.3.5 Direkcija za kontrolu na terenu

Bazirana na opisu radnih zadataka i u skladu sa organizacionom strukturom u okviru Direktorata za plaćanja, Direkcija za kontrolu na terenu je odgovorna za implementaciju terenskih provjera za IPARD like 1.2 šeme za dodjelu sredstava bespovratne podrške.

Glavni zadatak Direkcije za kontrolu na terenu je izvođenje terenskih kontrola: prije odobravanja projekta, prije isplate i *ex-post* provjere, kao i sve dodatne kontrole i kontrole u slučaju prevare, nepravilnosti i korupcije.

Cilj Direkcije za kontrolu na terenu je da, kroz terenske kontrole, utvrde da su se finansirane investicije implementirale u skladu sa ugovorom i odgovarajućim standardima. U cilju ostvarenja ovog cilja, Direkcija za kontrolu na terenu će izvršavati sljedeće:

- izvršavanje terenskih kontrola u cilju utvrđivanja da li su podaci koji se nalaze u zahtjevu u skladu sa stanjem na terenu;
- izvršavanje terenskih kontrola u cilju utvrđivanja usklađenosti podataka iz zahtjeva za isplatu sa stanjem na terenu;
- izvođenje terenskih kontrola u cilju neophodnih dodatnih provjera;
- izvođenje *ex-post* kontrola;
- monitoring projekta u periodu od 5 godina nakon finalne isplate;
- izvođenje terenskih kontrola u cilju provjera u slučaju nepravilnosti;
- procjena rezultata izvršenih terenskih kontrola;
- priprema informacija, analiza i izvještaja;
- saradnja sa drugim direkcijama u okviru Direktorata za plaćanja;
- obavljanje ovih aktivnosti u pravilnom, dosljednom, jasnom i pravovremenom načinu koristeći princip „četiri oka“.

4.4 Savjetodavne službe

Pružanje pomoći ciljnoj grupi

U vezi sa sredstvima podrške, savjetodavne službe (Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji i Služba za selekciju stoke) mora da obavijesti ciljnu grupu o mogućnostima podrške iz IPARD like 1.2 programa bespovratne podrške i preduslovima. Službe su dužne pružiti savjetodavnu pomoć potencijalnim korisnicima u ocjeni mogućnosti za investiranje, upoznavanje sa prihvatljivim i neprihvatljivim investicijama, obavezama i pravima potencijalnih korisnika, raspoloživim sredstvima za finansiranje i u ostalim oblastima za koje potencijalni korisnik traži dodatna tumačenja. U slučaju da predstavnicima službi nijesu jasne pojedine odredbe iz ovog priručnika, dužni su da traže pojašnjenje od tijela nadležnog za Implementaciju ovog projekta. Kancelarija IPARD like 1.2 projekta i TSU jedinica, biće na raspolaganju da Savjetodavnim službama pruže razne tipove savjetodavne pomoći iz svojih nadležnosti.

Aplikacioni formulari moraju biti na raspolaganju u regionalnim kancelarijama savjetodavne službe. Takođe, obaveza savjetodavne službe je da aplikantima pomogne oko pravilnog

popunjavanja aplikacija (i biznis planova). Međutim, obaveza aplikanta je da podnese aplikaciju MPRR- u.

4.5 Tehnička tijela

U cilju poštovanja nacionalnih standarda u pogledu zaštite životne sredine i dobrobiti životinja, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i Agencija za zaštitu životne sredine obavezne su da izdaju prateća dokumenta aplikantu/korisniku čija investicija mora da bude u skladu sa zahtjevima iz Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu (Službeni list Crne Gore, br. 80/05, 40/10, 73/10, 40/11 i 27/13), i relevantnih podzakonskih akata, uključujući Uredbu o projektima koji su predmet procjene uticaja na životnu sredinu (Službeni list Crne Gore br. 47/13), Zakon o dobrobiti životinja (Službeni list Crne Gore, br. 14/08), Pravilnik o detaljnim uslovima koji moraju biti ispunjeni kada su u pitanju objekti i oprema za uzgoj životinja i zahtjevi propisani u poglavlju 3.1 (Opšta dobrobit životinja) i 3.2 (Objekti za stoku) Kodeksa dobre poljoprivredne prakse.

4.6 Ministarstvo finansija

Obaveze:

- održavanje specijalnih računa IPARD like 1.2 projekta (Povjereničkog fonda);
- vršenje isplate sredstava bespovratne podrške odobrenim korisnicima na žiro račun korisnika.

Ministarstvo finansija, tj. Trezor, izvršiće isplate odobrenih iznosa korisnicima na osnovu naloga izdatog od strane Direktorata za plaćanja MPRR-a, posredstvom TSU jedinice.

5. Šematski prikaz: IPARD like 1.2 poziv za grantove – tok aplikacionih procedura

